HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi
tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 9 Şubat 1940 Sayı : 100

YÜZÜNCÜ NÜSHA

Bu sayısile ömrünün yüzüncü ayını bulan «Halk Bilgisi Haberleri» mecmuası, memleketimizde çıkan ve yegâneliğini henüz muhafaza eden ilk folklor mecmuasıdır. «Halk Bilgisi Derneği İstanbul merkezi» tarafından 1929 senesi ikinciteşrininin birinci günü neşre başlanan bu mecmuanın gayesi, isminden hemen anlaşılacak kadar açıktır. Türkiyede yıllarca evvel beliren ve zaman ilerledikçe genişleyerek tekâmül eden folklor çalışmalarının netice ve mahsullerini sayfalarında toplayan mecmua, 1931 senesi haziranından 1933 senesi martına kadar devam eden yirmi iki aylık uzunca bir fasıla müstesna olmak üzere, sekiz sene dört ay muntazaman neşrolunmuş ve bu müddet zarfında Türk yurdunda ve yabancı ülkelerde folklor ve Türkiyat sahalarında çalışanların çok ciddî ve samimî alâka ve takdirlerini kazanmıştır.

Mecmuanın hayatında, yukarıda işaret ettiğimiz yirmi iki aylık fâsılayı doğuran sebep, onu çıkaran «Halk Bilgisi Derneği» nin dar ve fakir bütçeli bir müessese olması ve derneğin kadrosu içindeki arkadaşların da, ideallerinden başka servete sahip olmamasıdır. Sırf bu saikle neşriyatını iki seneye yakın bir zaman tatil etmek mecburiyetinde kalan «Halk Bilgisi Haberleri» mecmuası, Halkevlerinin kurulması üzerine, büyük üstad Fuat Köprülü'nün teşebbüsile 1933 senesi nisanında Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat şubesi tarafından tekkrar çıkarılmağa başlanmış ve artık bundan sonra mesaisine hiç durmadan devam etmiştir.

***

Yukarıda kaydettiğimiz gibi, «Halk Bilgisi Haberleri» mecmuası, mem-

leketimizde çıkan ilk ve yegâne folklor mecmuasıdır. Mecmuanın mes'ul müdürlüğü, birinci sayıdan on dokuzuncu nüshaya kadar, yani bir buçuk sene, şimdi Dahiliye Vekâleti şube müdürlerinden olan İzzet Âdil tarafından deruhte edilmiş ve yazı işleri de yine birinci sayıdan itibaren Mehmet Halit Bayrı tarafından idare olunmuştur. Mecmua neşre başlandığı sıralarda yüksek tahsiline devam etmekle beraber, Feyziati (Boğaziçi) lisesinde de muallimlik eden İzzet Âdil, aynı zamanda hakikî bir feragatle «Halk Bilgisi Derneği İstanbul merkezi» idare heyetinin faaliyetine iştirak etmiş, mecmuanın beşinci nüshasında intişar eden Hikmet Turhan Dağlıoğlu'nun «İspartada lodosun kızını poyraza gelin etmek» adlı yazısında geçen eski bir vesikanın Arap harflerile neşri dolayısile muhakeme altına alınmış ve kendisinin beraetile neticelenen bu hâdise, onun, mecmuanın neşri mes'uliyetini ne temiz bir kalble taşıdığını anlamamıza vesile teşkil eylêmiştir.

***

«Halk Bilgisi Haberleri», ilk sayısından son nüshasına kadar, Halk Bilgisinin şümulü içinde bulunan her mevzua ait malzemeyi ihtiva etmektedir. Dil, edebiyat, âdet ve an'ane, itikad, halk teşkilâtı, esnaf ve iktisad işleri, sağlık ve bakım işleri, musiki ve raks, güzel san'atler, halk hayatı ve oyunları, ziraat ve hayvancılık, ev ve ev eşyası gibi birdenbire hatıra gelen ve gelmiyen hususlara taallûk eden ve memleketin büyük, küçük muhtelif merkezlerinde ve hassaten köylerde derlenen bu malzeme, işlenmemiş bir halde mecmuanın sayfalarında toplu ve hazır bulunmakta ve bunlardan istifade edebilecekler için eşsiz birer cevher mahiyetini taşımaktadır.

«Halk Bilgisi Haberleri» ilk kurulduğu zaman tamamile gösterişsiz bir programla işe başlamıştır. Bu program, eğer hulâsa edilmek istenirse, «Mecmuanın mahdut sayfalarını, memleketin muhtelif köşelerinde derlenen ve hiç el sürülmeden, hiç işlenmeden gönderilen Halk Bilgisi malzemesine tahsis etmekten ibarettir» denilebilir. Birdenbire pek kısa, pek sade ve basit görünmesi mümkün olan bu programın tatbiki, mecmuayı daima aranılır ehemmiyetli bir kaynak haline getirmiştir.

***

«Halk Bilgisi Haberleri» nin şimdiye kadar muvaffakıyetle tatbik ettiği programın bundan sonrası için de değiştirilmesi düşünülmemiştir. O cihetle, mecmuanın müteakıp sayılarında eskilerine nazaran hiç bir başkalık görülmesi ihtimali yoktur. Dün hangi istikamete gidiyorsa, bugün de

YOZGAT'LI NÂZİ

Orta Anadolu'nun hemen her köy ve kasabasında çobanların kavallarile, gençlerin bağlamalarile çaldıkları ve güzel seslilerin okudukları bir (Bozuk - Bozlak) vardır ki beste ve güfte itibarile tamamen hazindir. Melâlâşina kalblerden bir melâl ve hüzün cereyanı geçiren ve yirmi senedir dinlediğim türkülerin en dilberlerinden olan bu nazım ve nağmenin sahibini öğrenmek benim için bir merak olmuştu. On yıl kadar önce bir temmuz gecesiydi. Çankırının bahçeli bir kahvesinde mehtap seyrediyorduk. Sık ağaç dallarının karanlıkları arasından inleyerek yükselen bir (bağlama) sesi oradakilerin sıcaktan gevşeyen âsabını sarstı. Bir kiraz kabuğu parçasının mâdenî tellere hafif hafif temasiyle damla damla dökülen hazin nağmelere içten kopup gelen yanık bir ses:

Bir selâm gönderdim canân eline

güftesiyle refakate başladı. Kâh tellerden çıkan nağmeler, kâh kalbden gelen uzun, tiz sesler perde perde yükseliyor ve yine sonunda inliyerek birleşiyorlardı. Sona doğru:

---

ayni istikameti bırakmıyan mecmua, az zamanda isteğinin tahakkuk ettiğine şahit olmuş, Halk Bilgisi sahasında çalışanların gittikçe arttığını, Halk Bilgisi araştırmalarının gittikçe daha fazla usule bağlandığını görerek memnuniyet hisseylemiştir.

***

«Halk Bilgisi Haberleri», gerek «Halk Bilgisi Derneği İstanbul Merkezi» ve gerek «Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi» tarafından çıkarılırken birçok arkadaşlar, mecmuaya geniş yardımlarda bulunmuşlardır. Bunlar arasında Abdülkadir İnan, Ahmet Caferoğlu, Ahmet Kudsî Tecer, Ali Rıza Yalgın, Cavit Aker, Enver Beşe, merhum Hasan Fehmi, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Naci Yöngül, Mahmut Ragıp Kösemihaloğlu, Müşfika İnan, Osman Bahadırlıoğlu, Pertev Nailî Boratav, Sadi Yaver Ataman, Doktor Süheyl Ünver, Şakir Ülkütaşır, Talât Mümtaz Yaman, Vâhit Lûtfi Salcı, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun adlarını burada hürmetle anmak vazifedir.

İsmail Namî Erbilek

Vay biçare yâr de sen gibi
Ciğerinden yanup tutuşur mola

feryadı yükselince defterime bu beyti kaydettim. Saz ve ses durmuştu. Çalan ve okuyan Nerkis oğlu Abdullah adlı sevimli, kibar bir delikanlı idi. Benim not aldığımı gören sofra arkadaşım Tahrirat Müdürü Yozgatlı Çapanoğullarınadn merhum şair Ömer Faik Bey, deftere ne kaydettiğimi sordu. Koşmanın, sahibinin ismini kaydettiğimi söyleyince (Nâzi) nin Yozgatlı olduğunu - biraz da göğüs kabartarak - söyledi. Her akşam olduğu gibi, sözü bu akşam da şiire ve en çok Nâzi'nin şiirlerine intikal ettirerek tatlı bir gece geçirdim. Fakat Nâzi'nin hayatı hakkında malûmat almak, eserlerini elde etmek bu akşamdan itibaren bence bir merak oldu. Şundan bundan aldığım malûmat hep noksandı. Müracaat ettiklerimin birçoğu Nâzi'nin şiirlerini istismar edeceğim zannile hayat ve eserleri hakkında bililtizam ketum davranıyorlardı.

«Kime sorsam diyor ki yok haberim.»

Üç ciltlik «Çankırı Şairleri» le «Tokat'lı Nuri» adlı eserlerimi hazırlarken de aynı mülâhaza ve mukabeleye maruz kaldığım için yılmadım. Bu sırada hazırlamakta olduğum bir eserde Nâzi'nin şiirlerini de bulundurmak, kendisinden bahsetmek istiyerek Yozgat matbaa müdürü Bay Mihrî'ye - tanışmadığımız halde - bir mektup yazdım. Çok değerli ve gayretli bir genç olan Bay Mihrî, Nâzi hakkında bazı amlûmat ve eserlerinden parçalar lûtuf buyurdular; vakıâ bunlar Nâzi hakkında tam bir hüküm vermeğe kifayet edecek kadar mebzul değildi. Sonra, Bay Mihrî, şiirleri pek bitarafâne istinsah etmişti. Bu suretle birçok yerleri kusurlu görünüyordu. Bilâhare ele geçen mecmualarla sabık meb'us Bay Cevdet'e ait mecmuadaki şiirlerle Bay Mihrî'nin yolladıklarından bazılarını karşılaştırmak imkânını buldum. Vereceğim nümuneler bunlardandır ki, Nâzi hakkında az çok bir fikir verebilir sanırım. Bu vesile ile Bay Cevdet ve Mihrî'ye teşekkürlerimi sunarım [1].

Hayatı — Adı, Mustafa, mahlası: Nâzi'dir.

(1279 - 1863) de Yozgat'ta doğmuştur. Babası Yozgat'ın (Beyyurdu) köyü halkından iken, Yozgatta yerleşerek ayak ticaretiyle meşgul olan İsmail ağa adlı bir Türktür.

[1] Bu yazıyı postaya vereceğim akşam Bay Cevdet'e tesadüf ettim. Yozgat'a dönüşünde Nâzi'nin şiirlerinden göndermeği vâdetti.

İlk tahsilini (Hacı Raşit Efendi mektebi) denilen mahalle mektebinde gördükten sonra (Alacalıoğlu medresesi) nde (Sarı Osman) Efendinin medrese derslerine altı yıl kadar devam etmiştir.

Zekâsiyle medresede hocasına, şetareti ve rindâne hareketleri ile de arkadaşlarına kendisini sevdirmişti. İşte bu sırada şiire heves ve divan şairlerini tetebbu ve tetkike başlamıştır. Okuduğu ve yazdığı şiirleri yüksek sesle arkadaşlarına okumaktan haz duyduğu için kendisine (Âşık) unvanı verilmişti.

Her Anadolu şairi gibi Nâzi de Fuzulî'ye meftundu. Şiirlerini tanzire çalışıyordu. Bunlardan birini o zaman Yozgat'ın iki mühim edebî siması olan Sabit ve Kaleli zade Tevfik Efendilere göstermişti. Şiir, az çok kusurlu idi. Fakat bu zatlar, Nâzi'de şairlik istidadı gördüklerinden takdir ve teşviklerini esirgememişlerdi. Tevfik Efendi, fazla olarak, onun şiirlerini tashih ederek hocalık da etmişti.

Medrese tahsilini bitiren Nâzi, ileri gelenlerin iltimasiyle tahrirat kalemine mülâzimlikle girmş, altı ay kaldığı bu vazifede zekâsı, istidat ve kabiliyeti ile kendisini mutasarrıflara tanıttığı için Yozgat Orman Memurluğuna kayırılmıştır.

Ne yazık ki, memuriyet hayatı dûçar olduğu basur hastalığı dolayısile hep ıztıraplar içinde geçmiş, (1318 - 1902) yılında [1] ölüm bu ıztıraplara nihayet vermiştir [2].

Ömer Faik Beyin nakline göre (bozlak - bozuk) olarak okunan koşmasiyle (Perişanî) redifli koşması basurların tedavi edilememesi ve şairin hayattan ümidi kesmesi dolayısiyle Ankara Guraba hastahanesinde yazdığı hazin şiirlerindendir.

Bir koşmasında:

Vur tabip niştenin cana dayansun
Ölürsem derdime ya kimler yansun
Yârim ağyar ile gülsün oynasun
Ben niçin çekeyim yas garip garip.

---

[1] Ömer Faik Beye göre (1316) yılında Ankarada.

[2] Rivayete göre kendisi veremli idi. Bir koşmasındaki:

«Beni dûr eyleme cânâ keremden
Felâh mı bulurum ben bu veremden
§ Yürekte yâreler erdi hezâre
Ecel can kastına düştü efkâre
§ Her taraf kesti emânın can evinde yârelet
Yoksa dârû-yı ruzu şebim âhü figan»

Gibi beyitleri bu rivayeti teyit etmektedir.

Diyor ki, hastalık, yâr ve diyar ayrılığı, hele dost vefâsızlığı ve ağyar endişesi onu, ölümü temenniye kadar sevkettiği anlaşılıyor.

Zendost, işret düşkünü olan Nâzi'nin sesi çok güzel, kendisi oldukça yakışıklı bir erkekmiş.

«Yosmalıgiyla memlekete ün veren (Sait kızı Elmas) adlı bir kadını tapacak kadar sevmiş ve onunla münasebeti bir an kesmemiştir. Şiirlerinin esas ilhamı, bu kadına aşkı olduğu mervîdir. Bir gazelinde:

Dün gece hem zevk idik zânû bezânû bezmde
Nerde kim akşamladı mah-i dırahşânım bugün

Diyor ki, sevgilisinin her halde tam ayarlı bir cevher olmadığını, şu beyti de:

Niçin ol zülfi siyah almaya her veçhile nâm
Kara sevdasına hep halkı cihan müşteridir.

Nâzi'nin birçok rakipleri olduğunu gösterir.

Lisanı — Şairin nazım lisanı, az çok tahsil ve terbiye görmüş, fakat memleketinden çıkmamış bir Anadolu efendisi lisanıdır. Arapça ve farsça kelime ve klişe terkipleri yerli yerinde kullanılmıştır. Tasannua düştüğü zamanlar Türkçe ve mahallî kelimeleri, tâbirleri çok istimal etmiştir:

§ Gönül yıkma kemlik etme bir ferde
§ Morlu fes başında dursun bir yana
§ Bu dünyadır senden kul incinmesin
§ Şaneden mi iğranur hâşâ ki isnat eylemem
İzleyen tel tel seher bad-i sabâdır perçemin
§ Gün yüze bir sâye olmuştur sebâb-ı kâkülü
İğranur giysûları bâd-i sabâdan armağan
§ Gözden su verip beslediğim taze fidandır [1]
§ Söndürme felek istemezem katre-i cûyun
Yansun ko heman bu dil-i sûzana dokun ma [2]
§ Aklın yitirir görse eğer gabgabın âşık
§ Bir selâm gönderdim canân eline

---

[1] Su verir her subhudem göz yaşı tîğ-ı âhîma
Kim dökem kanın sipihrin salsa mihrin mâhıma *(Fuzulî)*

[2] Âşık Ömerin:
«Vermem sana çek benken elin ey melekülmevt,
Cânânıma nezreylediğim câna dokunma.»
Beyti meşhurunu havi şiirine naziredir.

§ Kavuşur da bir kez ötüşür mola
§ Görmezse sezâ âşıkını lûtfuna dildar
Pervane sıfat cânü dili odlara yansun
§ Kurulursa kaşkın pâzar-ı kande
§ Nice zâr etmesin dil-i bülbülüm
§ Gûşeder mi bilmezem feryadü nâlânım bu gün
§ Hasret ciğerimi kıydı bin pâre.

Mısralarındaki (kemlik etmek = kötülük etmek); (morlu fes = mor fes), (kul incinmesin = kimse incinmesin), (iğranmak = sallanmak, sarsılmak, salınarak yürümek), (gözden su verme = göz yaşı dökmek), (istemezem = istemem), (ko heman = bırakıver), (aklın yitirmek = aklını kaybetmek), canan eli = diyar-ı canan), (bir kez = bir defa), (mola = mi ola, olacak mı?) (otlara yansun = ateşlere yansın), (kande = nerede), (nice = nasıl), (bilmezem = bilemem), (ciğerimi kıydı = ciğerimi doğradı, ince ince parçaladı) gibi sözler buna delildir. Elde fazla parçalar olsaydı bu hususu daha aydınlatmak mümkündü.

Nâzi'nin lisanı diğer Yozgatlı şairlere ve meselâ Akif Paşaya, (Fennî) ye nisbetle oldukça kusurlu ve çokça yerlidir. Mahazâ bunlardan birçoğunun divan şairlerini ve meselâ Füzuli'yi takliden yapıldığı muhakkaktır.

Şairliği — Nâzi'nin en bariz hususiyeti hastalık yüzünden hayattan ümitsizlik, aşk dolayısile ruhî sarsıntı, vefa görmediği için hayata, aşka, dosta ve hulâsa her şeye karşı bedbinlik, yani maddî, manevî ıztıraptan mütevellit bir hassasiyettir.

Iztıraplariyle başbaşa kaldığı ve yalnız kendini dinlediği zaman lisanında sadelik, edâsında safvet ve samimiyet görülür; okuyanları hayret ve teessür içinde bırakır, bu hayret içten gelen feryatların basit mısralarla ifade olunmasından, bu teessür hakikî ıztırapları duyurmasından ileri gelmektedir.

Elde bulunan beş on parça muhtelif vezin ve tarzda şiirlerine bakarak hükümler vermek belki hatâlı bir yoldur; fakat şurası muhakkaktır ki Nâzi, istidadı nisbetinde inkişaf edemiyen bir şairdir. Bu hususta birçok sebelper ileri sürülebilir:

1 — Muhiti: Yozgat o zamanları bütün Anadolu kıt'ası gibi ötedenberi irfan ve medeniyet merkezi sayılan İstanbula çok uzak ve belki otuz, kırk günlük mesafede bulunduğu için medenî, siyasî, ilmî ve fennî hareketler ta-

kip edilmiyordu. Anadoluya kitap ve gazete ancak her yerde postahanelerin açılması üzerine, her tarafa para ve mektupla beraber eşya sevki de mümkün olması üzerine başlamıştır. İstanbuldan gelerek Anadolu vilâyet ve sancak merkezlerinde vefat eden kadılarla yerli müftilerin terekelerinde çıkan kitaplar, birçok şer'î mahkemelerin sicillerinde yazılıdır. Bunlar daha çok dine ve medrese ilimlerine ait eserlerdir. Aralarında divan, mecmua ve fennî eserlere nadiren esadüf olunur.

2 — Nâzi'nin tahsili, yağı kalmayıp fitili yanan bir âlmbaya benzeyen medreselerde geçmişti. Gördüğü tahsil, beynini aydınlatacak ve ısıtacak mahiyet ve kudrette değildi.

3 — Muhitinde parmakla gösterilen şairler, mazinin silik, esersiz ve tesirsiz muakkiplerinden ibaretti. Muhakkaktır ki, Nâzi'ye şiirde hocalık edenlerin şairliği bile üç beş manzum söz söylemek derecesini aşmıyordu.

4 — Nâzi, hiç olmazsa tanzimata kadar yaşayan şairlerin yüzde doksan beşine bigâne idi. Her Anadoluda yetişen istidatlı genç şair gibi Nâzi de Fuzulî'yi ve hele saz şairlerini çokça okumuş, meselâ Baki, Nâbi, Nef'î ve Nedim gibi şöhretlileri pek az tanımıştı.

Şu halde Nâzi, müsait bir muhitte, muktedir şairlelre, üstadlarla düşüp kalkmış ve zamanın ilimlerine bigâne kalmamış olsaydı, kendisini ince ruhlu, tatlı, selis ifadeli, şuh ve hassas bir şair olarak tanıyacak, eserleirne malik olacaktık.

Hele Fuzulî'den sarfınazar, aruzla yazan şairleri taklit etmeseydi ve yalnız hece ile yazmakla iktifa etseydi, muhakkaktır ki, geçen asrın en kudretli aşıklarından olan Dertli, Emrah, Seyranî kadar şöhret sahibi olur ve Tokat'lı âşık Nuri derecesinde üstad ve muktedir bir şair olarak görülürdü.

On dokuzuncu asrın son rub'unda sazının tannan velvelesi, koşmalarının kıvrak ve oynak nağmesiyle Orta Anadoluda hâlâ çınlayan akisler bırakan Tokat'lı Nuri'den, Nâzi'nin müteessir olduğunu gösterecek edâ ve mâna yok değildir. Fakat keşki aruzda yalnız Fuzulî'yi, hecede ancak Nuri'yi taklit ile kalsaydı... Eski saz şairlerinden bugün hayatta yegâne bakiyesi bulunan âşık Dertli şakirdi Gerede'li (Figanî) nin çırağı (İlgaz'lı Âşık Nailî) bir müsahabe esnasında (Dil cemiyeti) uzmanlarından Dehri'ye Mustafa Nâzi'nin Ceyhunî tesiriyle şiir yazdığını, onun şakirdi olduğunu, bu cihetle (kol) u, yani şairlik silsilesi Ceyhunî'ye, ondan da Tokatlı Nuri vasıtasiyle (Emrah) a vardığını, hattâ Nâzi'nin saz bile çaldığını söylemiştir.

Ceyhunî, ustası Nuri'den sonra Orta Anadoluda şöhret almış bir şair-

dir. Esasen Nuri'ye yetişmiş olan Nâzi'nin ona meclûp olarak Ceyhunî'ye şakirt olmasında gayritabiîlik yoktur. Belki birçok Anadolu çocuğu gibi Nâzi de iptidaları (Bağlama), sonraları saz çalmıştır. Naili'nin rivayetinden çıkan hakikat Nâzi'nin, Nuri'ye meclûp ve mukallit olmasıdır, ki bunu koşmalarında sarahatle görmekteyiz.

Nâzi'nin ince hisli, nazik hayalli bir şair olmak istidadında bulunduğunu gösteren parçaları vardır. Birçok dostlarıma okuduğum bir iki yazımda da verdiğim şu beyte bakınız:

Gülşenden mi teşrif, böyle, gülerek | Ruhların mı verdi yoksa güle renk?

Yedi asırlık divan edebiyatımızda yüz binlerle (gül - yanak) teşbihleri geçmiştir. Fakat öyle sanıyorum veya bana öyle geliyor ki yanakla - güle renk verdiren şairlerin birincisi değilse bile her halde biri Nâzi'dir.

Şu beyitlerdeki incelik de ne kadar çekicidir:

Düşme ey dil sen de feryâdü zâre
Yanağında sakın, gül incinmesin!

Yeni gelmiş gibi bâğı irem'den
Kaddi nevnihâlin Tûbâlanıyor.

Şu beyitler, Anadolu dilberlerinin nazarlarda tecessümüne kifayet edebilecek bir tablo mahiyetindedir:

Morlu fes başında dursun bir yana,
İster isen takın altın gerdana
Lâhurî şal kuşan ince miyana

Altun kemer takma, bel incinmesin
Gördüm nazlı yâri zülfün tararken
Eğilmiş bir yana fes garip garip.

Nâzi, aruzla yazdığı şiirlerinde tam ve bazan mukayyit kafiye kullandığı halde hece ile yazdıklarında ekseriya yarım kafiye kullanmıştır. Bunu daha ziyade kendi melâlini inlediği zamanlarda yapmakta, san'at kaygusuna düştüğü zaman tam kafiye kullanmaktadır. Hakkında daha iyi bir fikir verebilmek için birkaç nümune vereceğim:

Şu iki koşma, Ankara hastahanesinde hayattan ümidi kestiği günlerde söylediği şiirlerdendir:

Bir selâm gönderdim canân eline
Acep şu günlerde yetişir mola
Bülbül de hasrettir gonce gülüne
Kavuşur da bir kez ötüşür mola

Ölürsem gurbette suyum kim döke,
Nazlı yârim yok ki kefenim dike
Yârim [1] hasretinle dert çeke çeke
Açılan yâreler bitişir mola.

---

[1] Yavrum.

Eser bad-i sabâ, değer sem gibi
Var mıdır âlemde olmuş ben gibi
Hey [1] biçare (Nâzi) yâr de sen gibi
Ciğerinden yanup tutuşur mola [2]

Nâzi'nin diğer ele geçen şiirleri de şunlardır:

Dokunma ey sabâ zülf-i dil-dâre
Dolaştırma aman, tel incinmesin
Düşme ey dil sen de feryâdü zâre
Yanağında sakın, gül incinmesin.

Gülşenden mi teşrif, böyle gülerek?
Ruhların mı verdi yoksa, güle renk
Canâ, şöyle gel, yat ağuşumda tek
Sakın kıyam etme, kol incinmesin.

Morlu fes başında dursun bir yana
İster isen takın altun gerdana
Lâhûrî şal kuşan ince miyana
Altun kemer takma, bel incinmesin.

Âşıklar seninçin düşmüşler derde
Bir de (Nâzi) var mı yokla defterde
Gönül yıkma, kemlik etme bir ferde
Bu dünyadır senden kul incinmesin.

§

Görünce gül yüzün senin ey gülüm
Eyvah aklım baştan yağmalanıyor
Nice zâr etmesin dil-i bülbülüm
Veçhinde gonceler hamralanıyor.

Beni dûr eyleme, canâ keremden
Felâh mı bulurum ben bu veremden?
Yeni gelmiş gibi bâğ-ı irem'den
Kaddi nevnihâlin Tûbâlanıyor.

Mahvoldu hicrinle bu dil-i sûzan
Sinende yok mudur merhamet, iman?
Etmez mi biçare âşıkı hayran
Baktıkça gözlerin şehlâlanıyor.

Vuslun gözetirim rûzü şeb dildâr,
Sarılmasın ince bele o ağyâr,
Bu (Nâzi) mecnunun, sevdiğim hey bâr
Sırma zülüflerin leylâlanıyor.

§

Kurulursa aşkın pâzârı kande
«Benim dertlerimin sultanı» di, geç.
Sorarlarsa bu ne sevdadır sende
«Diller arzu eyler canânı» di, geç.

Yeter zevk eyledin, çok sürdün ömri
Mekân tutsan gerek bu kara yeri
(«Rabbike» çün «vemâ dinüke») emri
Erince bilirim sübhân'ı di, geç.

Eli bağlı bir gün divana durup
Heman hâk-i pây-i şâha yüz sürüp
Mâhkeme-i ruz-i cezaya varup
«Bu (Nâzi) şefaat şayânı» di, geç.

§

Sabâ, görüp [3] söyle nazlı canâne
Yetişsin imdada haller perişan
Solmadan erişsin ömrüm gülşeni
Vakit hazân oldu, güller perişan.

---

[1] Vay.

[2] Birinci koşma. Orta Anadoluda (Bozuk - Bozlak) olarak okunmaktadır. Bestekârı meçhuldür. Bu bozlağı Yozgat'lı Hafız Süleyman (Sahibinin Sesi) plâklarına noksan bir şekilde okumuştur. Hele besteye haddinden fazla nağme kattığı için bozuk okumakta şöhret sahibi olanlar arasında Bozuğu bozmuş» denildiği vâkidir. Bu bozlağı Çankırı'da ilk okuyan saz şairlerinden Yozgat'lı Arap Hafızdır. Sesinin güzelliği ile meşhur olan bu âşık, Balkan harbi yılında Çankırı'da Saman pazarında Tokatlı Nurinin çaldığı kahvede arkadaşı Niksar'lı Sun'î ile çalmış ve okumuştur.

[3] Gidip.

Hasret ciğerimi kıydı bin pâre
Yürekte yâreler erdi hezâre
Ecel can kastına düşmüş efkâre
Uzaktır menzilim yollar perişan.

Gelsin helâllaşsın gonce dihenim
Murg-ı dil pervazda, zaiftir tenim
Garip Nâzi, diye sarsın kefenim
Akıtsın gözünden seller perişan.

§

Cân ellerinde âh, canân ararken
Geldi bu gûşuma, ses garip garip
Gördüm nazlı yâri zülfün tararken
Eğilmiş bir yana fes garip garip.

Didim: dilber beni salma sevdaya;
Didi: emeklerin vermem hebâya;
(Nâzi), kim ne dişin yanmış abâya
Ağlama, sesini kes, garip garip.

Vur tabip niştenin, cana dayansun
Ölürsem derdinle ya kimler yansun
Yârim ağyâr ile gülsün, oynasun
Ben niçin çekeyim yas garip garip.

KALENDERİLER

Mecliste yine şevk ile peymâne donansın
Mey devri, ama, sâki-i meh-pâre dolansun
Biz başlayalım bezmde o hoş yâr ile zevka
Bihude varıp kûyüne ağyâr oyalansun
Nerkis görücek mest, nigeh-i nâzına hayran
Zâhid de görüp âh ederek ağzı sulansun.
Görmezse sezâ âşıkını lûtfuna dil-dâr
Pervane sıfat cânü dili odlara yansun
Sen ağla heman (Nâzi) gedâ ah ile inle
Çeşmim de vurup derd ile göz yaşına kansun

*

Bir gülse gülüm, bin gül-i handâna bedeldir
Ruyundaki gül-penbe, gülistâna bedeldir
Aklın yitirir görse eğer gabgabın âşık
Bir bûsesi, bir şemmesi devrâna bedeldir
Hoş bûy, siyah zülfünü gerdâne dağıtmış
Kâküllerinin bir teli reyhâna bedeldir
Çün bir şereri âteş-i sûzana bedeldir
Her bir müjesi hançer-i berrana bedeldir.

*

Ey bâd-i seher, esme, gülistana dokunma
Soldurma sakın nergis-i mestâna dokunma
Gözden su verip beslediğim tâze fidandır
Nevreste duran gonce-i handâna dokunma
Söndürme felek, istemezem katre-i cûyün
Yansun ko heman bu dil-i sûzana dokunma.
Olmuştur harap sadme-i cevrinle demâdem
Ey çarh kerem et, siyne-i virâna dokunma.
Devrân hünerin canına kıymak ise şâyet
(Nâzi) benim, al cânımı canâna dokunma.

DİVAN

Yâre can kurbanınım ben de disem hiddetlenür
Sevdiğim bilmem neden havfeyleyüp vahşetlenür
Gül cemalin seyreden gayri çemenzâr istemez
Ravza-i hüsnün bahârı irdi hoş cennetlenür
Ref'edüp ruyundan ey mâhım nikabın it tulû'
Mihr-i hüsnün kim gören üftâdeler hiffetlenür
Kevni yaksam çok değil, pür âteş şerrâreyim
Dûd-i âhım her yana salsam cihan dehşetlenür
Merhamet kıl cânâ bende (Nâzi) i biçarene
Söylesem derd-i dili kevnü mekân rikkatlenür.

*

Bezme teşrif etmedi ol şâhı hûbânım bugün
Gözlerim yollarda koydu çeşm-i fettânın bugün

Gül-fidanım derde saldı zâr ile şeydâları
Gûş eder mi bilmezem feryâdü nâlânım bugün
Dün gece hem zevk idik zânû bezânû bezmde
Nerde kim akşamladı mah-ı dırahşanım bugün
Geydi uşşak kareler mânend-i şeb zulmettedir
Etmedi tal'at acep ol veçh-i tâbânım bugün
(Nâzi), açtım bâlü per cismim yakup yandırmağa
Vuslatın kıldı diriğ sem-i sebistanım bugün.

SELİS

Canımı yâre fedâ eyler isem de yeridir
Ehl-i aşk cümle ânın şivesinin çâkeridir
Ettiğim zârü efgan zerre değil aynımda
Gülümün gonce dihen bir gül-i nâzikteridir.
Dilleri bende açıktan dolaşır giysûları
Zannım insân değil, belki o âfet peridir.
Niçin ol zülfü siyah almaya her veçhile nâm
Kara sevdasına hep halkı cihan müşteridir.
Cevrinden olmadı âzâde dil-i şûrîde
Dildeki nâr-ı firâk (Nâzi), vücudüm eridir.

(Rüştü) adında bir dostuna yazdığı manzum mektubunun Bay Mihrî tarafından gönderilen yedi beytinden:

Lâlezâr içre hayal ettim hezârân dağları
Açmamış gül-gonce-i maksudum, ağlar dide kan
§ Nâle vü feryâdü âhımdan felek rencidedir
Olmasun şekvâ begayet nâtüvânım nâtüvân.
§ Varlığım bâd-i muhâlif esti mahvetti bütün
Harmen-i ârâmıma devrân verdi çok ziyan
§ Her taraf kesti amânım, can evinde yâreler
Yoksa dârû-yı-emel, rûzü şebim âhü figan
§ Yâd eder Rüdî seni (Nâzi) demâdem hayr ile
Mithatın vasfında durmaz hâme-i mûciz-beyan.

Bu mektupta beytin birinci mısraının ilk ahrfi arap harflerinden birini havi ve ona göre müretteptir.

***

Bay Mihrî, bana yazdığı mektupta, Nâzi'nin şiirlerini havi mecmuanın on beş yıl kadar önce Yozgat orta mektebi müdürlüğünde bulunmuş olan ve şimdi Maarif Vekâleti orta tedrisat şube müdürlerinden bulunan değerli

URFADA ZİYARET YERLERİ
II

Hacı Taş Bekir ocağı: Bu ziyaret yeri, Urfada Mahkeme önü denilen mevkidedir. Buraya her türlü adak için giderler. Bu zatın nefesi gayet iyi imiş, her türlü hastalığa okur, iyi edermiş. Bunun şimdi «Tahir Bey» isminde bir oğlu vardır, babasının yerine o okur ve okurken Hacı Taş Bekirin yeşil papucunu kullanır. Lâkin Tahir Bey çok rakı içer. Rakı içtiği geceler, bu delikanlının başına gökten kurt yağarmış. Bunu kendisi de her yerde anlatıp durur. Hacı Taş Bekirin evinde cuma geceleri çırağ yanar, fakat bunu kim yakar, ışığı nereden gelir, kimse bilmez. Bunu bana anlatan «Sultan Bacı» diyor ki:

— Canım, bu ocağa bakmadılar, târümar ettiler, işte şimdi oğlu zamana uydu, rakı içiyor, onun için de başına kurt yağıyor. Daha başka şey yağmadığına şükür. [Sultan Bacı]

Bedri zaman: Buna hastalık için giderler; Bedri zamanın kabrinin yanında bir çukur vardır. Türbenin üstünden tebrik (toprak) alarak bu çukurun içinde ıslatırlar, hastanın neresinde rahatsızlık varsa oraya bu çamuru sürerler. Sonra türbedara para verir ve türbeye mum adarlar, bu mumları şamdanlara diker, geceleri türbenin üstünde yakarlar. Türbeden alınan çamur, bel, ayak ve baş ağrıları için çok iyidir

---

ve eski maarifçilerimizden Faik Doğan tarafından elde edilerek o zaman orta tedrisat Umum Müdürü bulunan Manisa Meb'usu muhterem Kâzım Nâmi'ye verdiği bildirilmişti.

Kâzım Nâmi, kendisinde böyle bir mecmuanın olmadığını, belki Maarif Vekâleti kütüphanesinde bulunacağını söyledi. Faik Doğan, mecmua elde etmediğini, Yozgat ve başka yerli şairlerden bazılarının şiirlerini istinsah ettirdiğini, bu suretle meydana gelen mecmuanın o yanlışlığa meydan verdiğini ve mahazâ Kâzım Nâmi'ye başka bir şiir defteri verdiğini, bunda Nâzi'nin de şiirleri bulunduğunu söyledi. Bu mecmua şimdi bendedir. İçindekileri istinsah edip müsait zamanda göndereceğim.

Her ihtimale karşı, Talim ve Terbiye Heyeti eski Reisi muhterem Bay İhsan'a da müracaat ettim. Gerek talim ve terbiye kütüphanesinde, gerek Maarif Vekâleti kütüphanesinde böyle bir mecmua olmadığı anlaşıldı.

Ahmet Talât Onay

Şeyh Tüfh: Buna da her türlü hastalık için giderler, kurban, horoz, mum adarlar. Hasta iyi olunca adak yerine getirilir. Urfaya on dakikalık mesafede «Bey kapısı» denilen yerdedir.

Abdurrahman dede: Büyük bir zattır. Bu zata çocuğu olmıyan kadınlar giderler, her türlü adak adarlar. Türbedarın okuduğu bir pamuk ipliğini alıp bellerine bağlarlar.

Hacı Mustafa: Hacı Kemru'ların ocağıdır. Bu zatın hayatında istediği yere at ile gitmek ve girmek mutadı imiş. Hükûmet konağına bile at ile gider, içeri at ile girer, merdivenlerden en üst kata kadar at ile çıkarmış. Bütün hükkûmet memurları kendisine hürmet eder, ayağa kalkarlarmış. Bu zat hayatta iken her yerde görüldüğü halde, son günlerinde kendisine tesadüf eden olmamış, kimse nereye gittiğini ve ne olduğunu bilememiş, kayıplara karışmış. Bununla beraber namına izafeten bir türbe yaptırmışlar, Bu türbeye «Hacı Mustafa Veli türbesi» diyorlar. [Sultan Bacı]

Zeve: Zeve, genç bir kızdır. Buraya her murad için giderler Buna. gidenler der ki:

— Zeve sana mum adadım, benim müşkülümü hallet. Zeve için «bu ziyaretgâh canı tez yaratır» derler ki «muradı tez verir» demekktir.

Hakim dede: Buraya her türlü hastalık için giderler, hastaların gömleğini sandukanın üstüne koyarlar, gömlek orada bir gece bırakılır, ertesi gün alınıp hastaya giydirilir. Hakim dede, çok büyük zattır, her derde devâ olur. Cuma geceleri Hakim dedenin kabrinden bir havan sesi gelirmiş, gûya Dede, hastalar için havanda ilâç dövermiş Her hangi bir hasta bu zata götürülürse muhakkak şifa bulur. [Atiye]

Nebi Efendi: Bu da gayet büyük bir zattır. Erkek, kadın herkes bu zatın ziyaretine gider. Ziyaret zamanı, ikindiden sonra gurup vaktidir Bu zatın ziyaretine gidecek kadınlar, sokak kapısından çıkarken hiç konuşmazlar, yolda lâilâhe illâllah diyerek yürürler, ziyaret yerine yaklaşınca ayakkaplarını çıkarırlar. Kabrin önüne varınca ne muratları varsa isterler, sonra kabrin baş ucundan ufak bir taş alıp dönerler ve dönüşte yine konuşmazlar. Kalben Muhammedün resulullah diyerek evlerine gelirler. Kabirden alınan taş evde saklanır, yedi gün sonra yedi taşa yedi yâsin okunur ve bunlar kabirden alınan taşla beraber tekrar kabre gidilip bırakılır ve adak adanır. Ziyaret edenlerin muradı olunca adaklar ifa edilir. Kadınlar, Nebi Efendiyi çocuk için ziyaret ederler, erkekler de kazanç için giderler. Kırk gün müte-

madiyen ziyaret edenler olduğu gibi, muradı olanlar da pek çoktur. Kırk gün devam eden kabirden kırk taş alır, kırk Yâsin okur, kırk birinci gün ziyaret yerine gidip kırk birinci Yâsini orada okur ve muradı mutlaka hâsıl olur. [Sultan Bacı].

Koç Ali: Bu zata «Koç Baba» da derler Koç Babanın bir çocuğu, bir refikası ve bir de kölesi varmış, hepsi ermişler, Yetmiş, seksen yaşındaki ihtiyarlar, rüyalarında bunların hepsini bir arada görmüşler, yâni Koç Baba ile refikası, çocuğu ve kölesi yanyana kabirler içinde canlı gibi yatıyorlarmış. İhtiyarlar, bunların kat'iyen çürümediklerini söylerlermiş. Bunların türbedarları, her sene mevtâları sandukalarından kaldırır, temiz, yeni pamuklar içine sarar, tekrar, yatırır, sandukaların kapaklarını kapayıp üzerlerine yeşil örtü örterlermiş. Bu zatı herkes, her murad için ziyaret eder. Bu ziyaret yeri Siverektedir. [Sadriye].

Lâtif Efendi: Bu zat, bir cuma günü abdest almak üzere karısından su ister, getirilen su, sol ayağını yıkamak için yetişmez, ikinci defa su almağa giden kadın, kocasının yanına dönünce bakar ki Lâtif Efendi meydanda yok; papucunun bir teki orada duruyor amma kendisinin nereye gittiği belli değil. Bunun üzerine Lâtif Efendinin abdest aldığı yere bir sanduka yapmışlar, orada cuma geceleri mum yakıyorlar. Lâtif Efendinin tek papucunu da ailesi saklamış. Ağzı, burnu çarpılanları bu ziyaretgâha götürürler, Lâtif Efendinin tek papucunu hastanın yüzüne, gözüne sürerler, derhal çarpukluk zail olur. Bu zat ta Siverektedir. [Sadriye].

Urfada bütün bu ziyaretlere «Ocaklı» diyorlar, bu zatlara mensup kimselere de «Ocaklı» ismini veriyorlar. Bunun sebebini öğrenmek istedim ise de: «Bunlar velidir, onun için ocaklıdır» tarzında bir cevap aldım. Fakat ailelerine «Ocaklı» denmesinin sebebini kimse bilmiyor.

Şeyh ocağı: Şeyh evlerinde bir kenarda hususî surette yapılmış ocaklar vardır. Bu ocaklarda hastalar tütsülenir. Hastalar, şeyhlere devamlı surette okunacakalrsa, ocaklar da devamlı surette yakılır, Ocakta, büyük kazanlar içinde temiz su kaynatılır, hocalar bu suya okur, sonra hastalar bu okunmuş su ile yıkanırlar. Hastalar iyi olduktan sonra kalblerinden ne koparsa şeyhlere hediye götürürler. Urfada şeyhler muska da yazarlar. Bu muskalara Güllepenk diyorlar ve bunları koyunlarına takıyorlar. Askere giden erkekler de Güllepenk yazdırır ve boyunlarına takarlar. Muharebeye giderlerse kendilerine kılıç ve kurşun isabet etmezmiş. [Rahime].

Müşfika İnan

SÜRMELİ BEY

Vaktile Sivasta Pehlüloğlu adında zengin bir tüccar vardı. Onu herkes sever ve sayardı. Odası herkese açıktı. «Konuksuz lokma boğazımdan geçmez» derdi. Misafirsiz kaldığı akşamlar, odasının avlusunda geç vakitlere kadar dolaşır, yolları dinlerdi. Cömert ve iyi kalbli idi. Alıp ta azad ettiği kölelerin sayısı bir köy teşkil edecek kadar çoktu.

Pehlüloğlu öküz tüccarlığı yapardı. Adana ve diğer bütün Çukurova pazarlarını dolduran hep onun malıydı. Bütün Çukurova çiftçilerinin öküzlerini sanki tek başına o temin ederdi.

Bir yıl yine çokça öküz toplıyarak Adana'ya indi. Hepsini de dolgun fiatla satarak döndü. Akşam üstü yolu Toroslar'a sığınan Menemenci [1] köyüne uğradı. Geceyi orada geçirmeğe karar verdi. Menemenci Beyinin odasına indi. Bu mütevazı Toros köyü her halde onu rahat ettirmeğe kâfiydi. Hem, oda sahibi variyetli bir adamdı.

O akşam misafirleri ağırlıyan evin kızı, Pehlüloğlu'nun pek hoşuna gitti. Dönüşleri ateş gibiydi. Bolkar'ların karından daha beyaz bir teni ve Toros selvilerinden daha usûl bir boyu vardı. Pehlüloğlu bu kızı büyük oğlu Arif Beye almayı içinden geçirdi ve bir kere deneyim, dedi. Evvelâ kendini tanıttı. Pehlüloğlu meşhurdu. Onu elbette tanırlardı. Sonra da Allahın emri üzere kızını büyük oğlu Arif Beye istediğini söyledi. O zaman Menemenci Beyi:

— Sen, dedi, Sivas'tan buraya kadar altın döşesen yine kızımı vermezdim, amma, Allahın emri önünde boyunlar kıldan incedir.

Ve hemen oracıkta basit ve mütevazı bir nişan merasimi yapıldı. Ertesi sene de kalabalık bir seymenle Menemenci kızını gelin ettiler.

*

Bir sabah Sürmeli Bey, ağabeysinin odasına girdi. İçeride yalnız Menemenci kızı vardı. Onun güzelliği Sürmeli Beyin gözleri önünde bir şimşek gibi çıktı. Zavallı genç hemen oracıkta, eşiğin üzerine düşüp bayılıverdi. Gözlerini açtığı zaman, ilk sözü babasına: «Bu ayarda bir kız da bana bulmazsan kendimi helâk ederim» demek oldu.

Pehlüloğlu'nun ilk hatırına gelen, Menemenci Beyinin küçük kızı oldu. O da ablası kadar güzeldi. Sürmeli Bey öyle pek ele avuca sığar delikanlı-

[1] Şimdiki Seyhan vilâyetinin Karaisalu kazasıdır. Ora halkı hâlâ bu kazaya Menemenci derler. Menemenci Beyinin sarayının yeri hâlâ durur.

lardan değildi. Hem o devirde oğlanın kızı görüp beğenmesi âdettendi. Pehlüloğlu birkaç dünürcü ile Sürmeli Beyi Menemenci'ye gönderdi. Münasip görüldüğü takdirde nişan merasimi yapılıp da öyle dönülecekti.

Sürmeli Bey kızı beğendi, babası da muvafakat etti. Fakat kızın yaşı biraz küçük olduğundan, üç sene sonra gelin edilmesi kararlaştırıldı. Nişan merasimi yapıldı. Sürmeli Bey Sivas'a döndü.

Bir sabah Sürmeli Bey, derin bir ruh sıkıntısiyle uyandı. Düşünde, nişanlısının bahçesi üzerinde kuzgunların ve kargaların uluştuklarını ve uçuştuklarını görmüştü. Her halde hayıra yorulur bir rüya değildi. En sadık adamlarından İshak'ı çağırdı:

— Çabuk, beraberine lüzumu kadar atlı ve hediye al. Doğru Menemenci'ye in. Bu gece kötü bir düş gördüm, dedi.

İshak, Sürmeli Beyin nişanlısını görünce aklı, fikri birbirine karıştı. Birden, içinde, beyninde bir yıldırım patladı ve damarlarında binbir canavar uluştu. Döndüğünde Sürmeli Beye «nişanlısının bir fahişe olduğunu, odasına girip çıkanların sayılamadığını, vardığında onu, yâd ellerle ülfet ve muhabbet eder» gördüğünü söyledi.

Sürmeli Bey bu havadise elbette inanmıştı. Çünkü, İshak onun en itimatlı adamıydı. Bu haber zavallı masum genci bir çılgın ve bir tutam ateş haline soktu. Atlılarından üçüne yağız atları ve zağlı hançerleri hazırlamalarını emretti. Hiç kimseye hiç bir şey söylemeden hemen o akşam yola çıktılar.

Menemenci'ye vardıkları zaman kız, atlıları tâ uzaktan tanıdı ve onları karşıladı. Fakat Sürmeli Bey, atın üstünde biraz doğruldu, üzengilere basarak atın dizginini topladı ve:

Kal artık sevdiğim, ben gidiyorum;
Konuş gayri yârân ile eş ile.
Bana böyle acı haber duyurdun
Döğerim bağrımı kara taş ile.

Dedi. Kız neye uğradığını bilemedi. Birdenbire şaşırmıştı:

Ne dir Beyin oğlu varan haberim?
Onu söyle evde yoktur pederim.
O kadar çirkin mi bilmem kaderim,
Gelin mi etmiyeceksin telli baş ile?

Sürmeli Bey:

Sorma, nazlım, sorma git benden sorma.
Zağlıdır hançerin kalbime vurma.
Gerüp ak göğsünü karşımda durma,
Gözüm görmez oldu kanlı yaş ile.

Telli Senem:

Kul olayım zehir etme aşımı,
Çek hançeri gel parçala döşümü,
Kusurum çıkarsa boz al başımı,
Yaktın yüreğimi kor ateş ile.

Sürmeli Bey:

Sorma, nazlım, sorma dertlinin halin,
Gözümde koymadın dünyanın malın,
Seni edemedim al, yeşil gelin,
Konuş kalan yarân ile eş ile.

Telli Senem:

Bir terlik diktim de giyinsin diye; [1]
Kara kaş, altından görünsün diye;
Yâd eller görsün de yerinsin diye;
Gitme, beyim, gitme yarân eş ile.

Sürmeli Bey:

Nazlı yârin dillerine doyulmaz,
Ak gerdanda çifte benler sayılmaz,
Can tatlıdır, tatlı cana kıyılmaz,
Getir bana ağı yedir aş ile.

Telli Senem:

Aman beyim, kul olayım canına,
Vardım idi şöhretine, şanına,
Bu erleri niçin aldın yanına?
Nereye gidersin üç yoldaş ile?

Sürmeli Bey:

Gök yüzünde yavru şahin seslenir,
Engininde arap atlar beslenir,
Çok ağlama zülüflerin ıslanır,
Dola kız boynuma kolun yaş ile..

Telli Senem:

Nasıl ağlamayım beyim sözüne?
Doğrulup ta bakamayom yüzüne,
Ben de gideyim düşürürsen izine,
Dağladın bağrımı kor ateş ile.

Sürmeli Bey:

Yârden ayrılanın hiç sönmez nârı,
Göklere dayanır âhiyle zârı,
Küstüm gidiyorum Şam'a ileri,
Gözle selâmımı uçan kuş ile.

Telli Senem:

Beyin oğlu neyleyeyim selâmın?
Düşürdün diline beni âlemin,
Beni öldürmez mi derdin, elemin?
Döğerim bağrımı kara taş ile.

Sürmeli Bey:

Emeğimi nazlım eyledin hava,
Nazar edemiyom şol usul boya,
Eğer sorar isen gidiyom ava,
Başta bora ile, karlı kış ile.

Telli Senem:

Aklım ermez beyin oğlu işine,
Ben de gideyim, düşürürsen peşine,
Kul olayım ahbabına, eşine,
Ava giden gider elde kuş ile.

[1] Terlik: Eskiden, teri alsın diye fesin altında başa giyilen bir nevi takke.

Sürmeli Bey:

Gayri gótülerle durup erişmem,
Yok, vefâsız güzel ile konuşmam,
Küstüm artık ahretedek barışmam,
Ülfetim yok yarân ile eş ile.

Telli Senem:

Solsun al yeşilim sandığa basmam,
Karalar bağlarım zülfümü kesmem,
Sen bana küssen de ben sana küsmem,
Tez gel beyim tez gel yarân eş ile.

Sürmeli Bey:

Giderim sevdiğim gözleme yolum,
İsterim Tanrı'dan vermiyor ölüm,
Kırıldı kanadım tutmuyor kolum,
Geceleri yatmıyorum düş ile.

Telli Senem:

Gitme beyim yollarını gözlerim,
Ne zamandır hasret çeker özlerim,
Gecikirsen yolda kalır gözlerim,
Tez gel beyim, tez gel yâran eş ile.

Sürmeli Bey:

Koyver nazlım, koyver kır atın gemin,
Bana sürdürmedin dünyanın demin,
Geri dönmem gayri eyledim yemin
Konuş kalan yarân ile eş ile.

Sürmeli Bey böyle diyerek atını tepti, geçti.

Bir gece yarısı Haleb'e girdiler. İlk rastgeldikleri koruya atları bırakarak derin bir kasvet uykusuna daldılar.

Meğerse burası Toraman Paşanın has bahçesi imiş. Bahçe muhafızları, geceleyin bahçeyi böyle at ayağı altında görünce fena halde kızdılar. Zaten sarhoştular da. Bu galeyanla atları zaptettiler ve uyuyan üç kişiyi de kestiler. Sürmeli Bey, bir köşede, kızın çevresini yüzüne örtmüş, yalnızca uyumakta idi. Biraz sonra onu da bularak Paşanın zındanına koydular. Ertesi gün Toraman Paşa, Sürmeli Beyi çağırttı ve icap eden cezayı vermek üzere sorguya çekti. O vakit Sürmeli Bey şunu söyledi:

Kıyma paşam kıyma on beştir yaşım,
Sana kurban oldu bütün yoldaşım,
Senem nişanlım var, bir tek kardaşım,
Düştüm ocağına öldürme beni.

Bak efendim gözümdeki kan yaşa,
Genç yaşımda atma beni ataşa,
Öldü yoldaşlarım Toraman Paşa,
Düştüm ocağına öldürme beni.

Kıyma paşam ben sılamın eliyim,
Kahvem ile ekmeğimin ehliyim,
Sorarsan Pehlüloğlu'nun oğluyum,
Düştüm ocağına öldürme beni.

Hani Behlüloğlu, hani mertlerin?
Dirilsin de gelsin aşiretlerin,
Toraman Paşasın aslan, kurtların,
Düştüm ocağına öldürme beni.

Hani Paşam yoldaşlarımı ne ettin?
Ne suçum vardı da zındana attın?
Ben Pehlüloğlu'yum sen mahpus ettin,
Aman kimselere bildirme beni.

Meğerse Toraman Paşa, vaktiyle Pehlüloğlu'nun kölesi olup ta azad edilen biri imiş ve hiç evlâdı yokmuş. Sürmeli Beye: «Seni affediyorum, der. Benim evlâdım ol. Evimde kal, ufak hizmetlerde bana yardım et.»

Toraman Paşanın, genç ve çok güzel bir karısı var. Daha ilk gördüğü zaman Sürmeli Beye göz kor. Fakat bir türlü iğfal edemez. Nihayet bir gün fena halde kızarak üstünü başını yırtar, saçlarını yolar ve bağırıp çağırarak Toraman Paşanın odasına girer: «Senin evlât dediğin adam, cebren benim namusuma tecavüz etti» der.

Toraman Paşa, vaziyeti tetkik eder; suçun karısında olduğunu anlar; lâkin karısiyle geçimini bozmamak için Sürmeli Beyi pazara yollar ve bir köle gibi sattırır.

Sürmeli Beyi, Bezirgân Hoca adında bir müslüman satın alır, ve ona bir evlât muamelesi yapar. Sürmeli Bey burada biraz rahata kavuşursa da «Bulup ta yitirmek çok zordur» derler, bir türlü mes'ut olamaz. Zaman zaman eski günlerini anarak inler. Yine bir gün iyice içlenir, gözleri yaşla dolar, işte o zama nşunları söyler:

Altın iskef taktırırdım kuşuma,
Soğuk su kattırdın pişmiş aşıma,
Beş yüz atlı düşürürken peşime,
Üç atlıyla çöle düştüm yalnız.

Ben nasıl varayım obalarına?
Varınca ne diyeyim babalarına?
Bütün kan bulaşmış abalarına.
Yoldaş verdim şimdi kaldım yalnız.

Halebe varınca dönesim geldi,
Hançere düşüp te ölesim geldi,
Menemenci kızını göresim geldi,
Bezirgâna malûm olsun halimiz.

Nice beyler benim ile yürürdü,
Niceleri el bağlayıp dururdu,
Umucuya sarı altın verirdi, [1]
Şimdi köleliğe kaldı halimiz.

Bezirgân da dediğini etti mi?
Bahçemizde yad bülbüller öttü mü?
Zalim İshak muradına yetti mi?
Soldu mu ola yeşilimiz, alımız.

Sürmeli Bey der ki devlete varan,
At bağışlayıp ta develer veren,
Şol gazi hünkârın kılıcın çalan,
Şimdi köleliğe kaldı hâlimiz.

Sürmeli Beyin böyle feryadını duyan Bezirgân hemen meseleyi kestirdi. Çünkü, Menemenci kızı daha evvel bu bezirgânı görmüş, başından geçenleri anlatmış ve dolaştıkları yerde böyle bir adama rastgelirse kendisine yollamasını rica etmişti.

[1] Umucu: Zenginlerden yardım ummağa gelen düşkün adamlar.

O günden itibaren bezirgân, Sürmeli Beyi azad etti. Bir at ve bir heybe altın verdi; iyice de bir öğüt ve nasihat ettikten sonra doğruca nişanlısına gitmesini söyledi.

Sürmeli Bey o kuvvetle Adana'ya kadar geldi. Fakat Toroslara tırmanamadı. Kim bilir neler düşündü? Hemen atının boynunu kırdı, doğru Maraş altına çekti. Paraları dağıttı, atı sattı, kıyafetini değiştirdi, kendisinin bir aptal [1] olduğunu söyleyerek orada pis bir aptal köyünde yaşamağa karar verdi.

Bütün bu geçen seneler zarfında Telli Senem'in anası ve babası ölmüş, kendisi de yalnız kalınca bir erkek kıyafetine girerek bir kervana karışmış, Sivas'a gelmişti. O zaman Pehlüloğlu, her tarafa mektuplar, haberler yollayarak Sürmeli Beyi aratmakta idi. Nihayet bir gün Arif Bey, Sürmeli Beyin Maraş altında olduğunu haber aldı. Vardığı zaman Sürmeli Beyi, pis bir aptal köyünde gübreler içinde son nefeste hasta buldu. O zaman fazlasiyle müteessir olarak şöyle söylemeğe başladı:

Arif Bey:

Kardaş ne yatarsın Maraş altında?
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.
Yatma kardaş yiğit başın seversen,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Gitmem kardaş, gitmem yerin gen olsun [2]
Bastığın topraklar teberik kalsın, [3]
Öyle memlekete düşmanım varsın,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Maraş altı yanar yanar od olur, [4]
Her sineği bir alıcı kurdolur,
Sen gitmezsen yüreğime derdolur,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Maraş altı varsın yansın odolsun,
Her sineği bir alıcı kurdolsun,
Ben gitmezsem yüreğine derdolsun,
Sıla d abir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Gittiğin yere de aptal mıyım dedin?
İki elinle de ağı mı yedin?
Anayı babayı nerede koydun?
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Küçük idim dertten derde katıldım,
Genç yaşımda gurbet ile atıldım,
Bey oğluydum köle oldum satıldım,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

[1] Aptal: Davulcu; davul zurna çalarak dolaşan göçebeler.
[2] Gen: Ferah.
[3] Teberik: Yadigâr.
[4] Odolmak: Yanıp kavrulmak.

Arif Bey:

Kalk kardaş gidelim dağlar başından,
Av edelim kekliğinden kuşundan,
Zamantı ırmağından, pınar başından, [1]
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Kardaş o dağlarda dağlarım mı var?
Kırmızı çubuklu bağlarım mı var?
Ah çekip arkamdan ağlarım mı var?
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Maraş altından da erce göçelim,
Gün burnuna kanlı Ceyhan'ı geçelim,
Gökçe mağarada dükkân açalım, [2]
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Karşımızda sular aktı çağladı,
Gurbet benim ciğerimi dağladı,
Duydum yârim yâda gönül bağladı,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Dertli baban döğünerek sızlıyor,
Oğlum gitti diye anan ağlıyor,
İlin kızı geldi evde gözlüyor,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Gitmem kardaş, gitmem sıla düzüne,
Huri kızı olsa bakmam yüzüne,
Benden selâm söyle ilin kızına,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Anan tüfeğini direğe asar,
Bacın tabancanı bağrına basar, [3]
Anaya babaya adam mı küser?
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Söyle anam, oğlum diye ağlasın,
Koy babamı yüreğini dağlasın,
Varsın ilin kızı kara bağlasın,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Arif Bey:

Gözümün yaşını döndürdün sele,
Kardaş gitmez isen düşmanlar güle,
Garip olanları ederler köle,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Sürmeli Bey:

Kimse sormaz imiş garip halini,
Saramadım al tozaklı gelini,
Varınca öp pederimin elini,
Sıla da bir, gurbet il de bir bana.

Diyebilir ve orada ruhunu teslim eder. Arif Bey baş ucunda diz çöker, ağlayarak, döğünerek söylemeğe devam eder:

---

[1] Zamantı Irmağı: Seyhan'ın bir kolu.
[2] Gökçe Mağara: Süleymanlı (Zeytin) yakınında bir yerin adı.
[3] Bacı: Kız kardeş.

Sen bir bey oğluydun üşenmez idin,
Kuş tüyü döşeği döşenmez idin,
İbrişim kuşağı kuşanmaz idin,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Kardaş seni koyup gitmem burada,
İlin kızı geldi bekler orada,
Beni sen düşürdün bu büyük derde,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Yeter kardaş gözümüzü silelim,
Yaşımız genç, muradımız alalım,
Ok kirpikli, kaşı gözü hilâlim,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Bunu söyleyen de bey oğlu ağa,
Elim erişmiyor karşıki dağa,
Minnetim geçmedi Sürmeli Beye,
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Bu sırada gökyüzünden bir sürü turna ötüşerek uçmağa başlar. Zaten müteessir ve heyecanlı olan Arif Bey, bu defa onlara dönerek şunları söyler :

Yaz gelip te beş ayları doğunca,
Kanatların tel tel olur turnalar,
Kardaş acısiyle bağrım delindi,
Bir de benim için ötün turnalar..

Sorarım turnalar nasıl hailniz,
Gün geçtikçe ışıldar mı teliniz?
Kardaş verdim dağda kaldım yalınız,
Beni bura gömün gidin turnalar.

Turnalar durmayın siz bana karşı,
Yakmayın içime odu, ataşı,
Elimden aldırdım nazlı kardaşı,
Beni bile alın gidin turnalar.

Yandım turnalarım ciğerden yandım,
Yitirdim kardaşı bulurum sandım,
Dertliyim turnalar kardaşı gömdüm,
Beni bura gömün gidin turnalar.

Turnam gökyüzünde katarın bozuk,
Yorgundur vücudüm çok yerler gezik,
Yitirdim kardaşı yüreğim ezik,
Beni bile alın gidin turnalar.

Yağdı mı ola bizim ilin kıcısı? [2]
Ağlar mı ola kardaş diye bacısı?
Ne zor olur imiş kardaş acısı?
Beni bura gömün gidin turnalar.

Turnamın kanadı ezleden iğri,
Yıkıktır yuvası, eziktir bağrı,
Yönünü döndürmüş Bozok'a doğru,
Bozok'un salına konun turnalar. [1]

Kahpe felek hiç gözümü açmadı,
Anam, babam kefenimi biçmedi,
Çok minnet eyledim sözüm geçmedi,
Beni bura gömün gidin turnalar.

Turnalar sizinle yoldaş olayım,
Dua edin ben de burda öleyim,
Eğlenin ki bir habercik salayım,
Bizim ili varın görün turnalar.

Arif beyim ağlar ağlar avunur,
Kardaş veren gurbet ilde bayınur,
Anam da yar ciğerinden görünür, [3]
Sakının da ölü demen turnalar.

[1] Sal: Yamaç.
[2] Kıcı: Ufak dolu.
[3] Gövünmek: Yanarak çürümek.

Arif Bey Sivas'a döner. Döner, fakat zavallı, bir de ne gösün: Sürmeli Beyin hasretine dayanamıyan ana ve baba çoktan vefat etmiş. Bir müddet sonra da Arif Beyin karısı Cennet Hatun onları takip eder. Felâket üstüne felâket. Şimdi koca evde Telli Senemle Arif Beyden başka kimse kalmıyordu. Zaten kardeş acısiyle içinde katran kaynayan Arif Bey bu acılar karşısında büsbütün şaşırır:

Belime düştü him taşının büyüğü, [1]
Harap oldu bizim evin süyüğü, [2]
Yıkılası Kargalı'nın hüyüğü.
Telli Cennet oralardan geçti mi?

Yalan değil imiş nazlımın sözü,
Aklımdan çıkar mı sürmeli gözü?
Od düşüp yanası Sivas'ın düzü,
Nazlı Cennet oralardan geçti mi?

Belime düştü him taşının zarplısı,
Böyle mi olur kardaş muhabbetlisi?
Yıkılası Murad Paşa köprüsü, [3]
Sürmeli Bey üzerinden geçti mi?

Karaca Çiftliktir, götürün yurdu,
Yaylasında biter peryavşan otu,
Gürleyüp akıyor koca Suçatı, [4]
Sürmeli Bey oralardan geçti mi?

Nazlı yârim doğru imiş bilmedim,
Dünyaya geleli bir kez gülmedim,
Ana baba cenazesin kılmadım
Eşim dostum kefenimi biçtimi.

Arif Bey'im der ki sen binler yaşa,
Daha ne var ola gelecek başa?
Maraş müsellimi Kalender Paşa,
Pehlüloğlu oralardan geçti mi?

Telli Senem artık yalnız başına çiftlikte yaşamayı ve çiftlik işlerinde Arif Beye yardım etmeyi muvafık bulmuştu. Böyle yapayalnız âsude yaşamak belki Sürmeli Beyin hatırası için de bir borçtu. Fakat bu defa da o melun İshak çiftlikten fena haberler getirmeğe başlamıştı. Zira bir gün, Arif Beyin, Telli Senem'le evlenip eski mes'ut yuvayı devam ettirmek istiyeceklerini sezmişti. İshak'ın iftiraları Arif Beyi, Telli Senemden tamamile soğuttu.

Arif Bey, onun yüzünü görmemek için tam üç yıl çiftliğe uğramadı. Uğradığı bu büyük felâket ve iftiralarla artık tahammülü biten Telli Senem bir gün Arif Bey o civardan geçerken koşup atının dizginine yapıştı, boynuna sarıldı, adamakıllı içini dökmeğe karar verdi. O zaman Arif Bey:

Ala gözlerini sevdiğim Senem,
Sallanma karşısında ilâzım değil.

Yeter eylediğin bunca cefalar,
Sallanma karşısında ilâzım değil. [5]

---

[1] Ilâzım: Lâzım.

[2] Him taşı: Temel taşı, duvarın aşağı kısımlarına konan büyük taş.

[3] Süyük: Çatı, evin saçağı.

[4] Murad Paşa köprüsü: Maraş civarında bir köprü.

[5] Suçatı: Maraş civarında birkaç suyun birleştiği bir yer.

Telli Senem:

Ne kusurum varsa söyle bileyim,
Bir suçum var ise tövbe kılayım,
Bana böyle yapma kadanı alayım,
Baykuş gibi koyma beni yuvada.

Arif Bey:

Nazlım ayağında mestin var imiş,
Beni öldürmeğe kastın var imiş,
Duydum Çiftecilerden dostun var imiş,
Varsın onlar sarsın ilâzım değil.

Telli Senem:

Aman, Bey'in oğlu böyle söyleme,
Hançer vurup ciğerimi dağlama,
Beni il âleme rüsvay eyleme,
El değmedi Sürmeli'den ziyade.

Arif Bey:

Nazlı dilber sen göynünü gezdirdin,
Siyah zülfün mah yüzüne düzdürdün,
Has bahçanı yad illere bozdurdun,
Bozulmuş bağların ilâzım değil.

Telli Senem:

Yedi yıldır ikrarımı götürdüm,
Deli oldum tüm aklımı yitirdim, [1]
Has bahçamda ayva, turunç yetirdim,
El değmedi Sürmeli'den ziyade.

Arif Bey:

Git karşımda kanmam nazlım sözüne,
Kulak vermem cilven ile nazına,
Şimdenkeri dönüp bakma myüzüne, [2]
Sallanam karşımda ilâzım değil.

Telli Senem:

Aman beyim size hile mi olur?
Aslan yatağına çakal mı gelir?
Bozulmuş bahçalar meyva mı verir?
El değmedi Sürmeli'den ziyade.

Arif Bey:

Utanırım şöhretimden, şanımdan,
Usandım dünyadan, geçtim canımdan,
Durma annacımda, savul yanımdan, [3]
Sallanma karşımda ilâzım değil.

Telli Senem:

Ak alnıma kara yazı yazıldı,
Gazel düştü gül benzime bozuldu, [4]
Ak göğsüme ilik düğme düzüldü,
El değmedi Sürmeli'den ziyade.

Arif Bey:

Nazlı yârim tatlı tatlı dilin var,
Sarıldıkça incelenşmiş belin var,
İl sözünde parmağın var, elin var,
Sallanma karşımda ilâzım değil.

Telli Senem:

Aramıza pusu kuran fetolsun, [5]
Oğruna [6] uzanan eller küt olsun, [7]
İki gözlerim var, o da kör olsun,
El değmedi Sürmeli'den ziyade.

---

[1] Tüm: Bütün.
[2] Şimdenkeri: Bundan böyle, artık.
[3] Annaç: Karşı, yamaç.
[4] Gazel: Sonbaharda kuruyup dökülen yaprak.
[5] Fetolmak: Mahvolmak.
[6] Oğrun: Gizli, haram.
[7] Küt: Felç neticesi tutmaz olmuş uzuv.

Arif Bey:

Arif Bey der Hak doğruyu bildirsin,
Yaratanım ağlayanı güldürsün,
Ben ölürsem beni iller kaldırsın,
Gelme başucuma ilâzım değil.

İmkânı yok, Arif Bey ikna olmaz ve Senem'i orada yol üstünde bırakarak atını tepikler, sürer geçer. Talihi çözülmeden düğümlenen bu masum Toros kızı ağlıyarak geri, çiftliğe dönmeğe mecbur kalır. Geçen günler, açmadan solmağa mahkûm olan bu ölüm ve kara gün kızının ömrünü kemirmektedir.

Bir gün Arif Bey fena halde hastalanır. Felâketten artakalan asil ve ünlü bir ailenin bu son yadigârının hastalığı o civarda büyük bir teessür uyandırır. Genç, ihtiyar herkes bağrını döğerek, kadınlar saçlarını yolarak ağlaşarak toplanırlar. Yazılan bozulmaz derler, bir müddet sonra Arif Bey ruhunu teslim eder. Öldüğünü duyduktan sonra Telli Senem de ağlıyarak gelir ve şu ağıdı söyler: [1]

Vay başı belâlı Senem,
Dünya muradı almadı.
Haktan çok dilek diledim,
Neyleyim kabul olmadı.

Şu dağlarda biten çiçek,
Çiçek değil burçak imiş.
Beyim öldü dedilerdi,
Yalan değil gerçek imiş.

Şu dağlarda biten lâle,
Birini alsam solar mı ola?
Bu dünyada kavuşmayan,
Âhirette güler mi ola?

Ne diyorsunuz derdime?
Ben size geldim yardıma,
Anam, babam sağ değil ki,
Dönüp gideyim yurduma.

Gözlerim beyim yolunu,
Unutmam Cennet gelini,
Amanın beni öldürün
Gelip duymadım dilini.

Beyim kadanı almadım,
Niçin evvel ben ölmedim?
Küsme beyin oğlu küsme,
Gelme dedin de gelmedim.

Eyledim dünyayı yalan,
Malım mülküm oldu talan,
Niçin ezel ben ölmedim,
Aptallar içinde kalan?

Dönmem konağın yüzüne,
Bakmam kır atın izine,
Kanma beyin oğlu kanma,
Zalim engelin sözüne.

Bütün toplanmış halayık,
Yüreğimin başı delik,
Kul olayım beyin oğlu,
Bunu bana görme lâyık.

Dağlar dayanmaz zârıma,
Yad ili koymam yanıma,
Aman beni kınamayın,
Minnetçi geldim beyime.

---

[1] Bu ağıt, mersiye, halk edebiyatında ağıt nev'ine mükemmel bir nümunedir.
[2] «Birinalsam solarmola gibi okumalıdır.
Halk edebiyatında bütün ağıtlar bu vezin ve bu âhenkte söylenir.

Kuşlar dönüyor tüneğe,
Bey oğlu girmiş ipeğe,
Ben bir garibim giderim,
Kim sahip olur konağa?

Hep kuşlar eyledi sökün,
Bey oğlu yükletmiş yükün,
İl içinde garip kaldım,
Yekin beyin oğlu yekini. [1]

Bu son mısraın üzerine Arif Bey yattığı yerden kalkıverir! Meğerse Telli Senem'i ve İshak'ı daha bitaraf tetkik edebilmek için yalancıktan ölmüş imiş. Artık Senem'in masum olduğuna kanaat hâsıl eder, o zaman onu teselli ve gönlünü almak yollu Arif Bey de şunları söyler:

Deli gönül dost ilinde gezerken,
Dağların başına duman da geldi.
Yanakları gülden gel oldu bize, [2]
Umarım Mevlâdan iman da geldi.

Karanlık gecede gördüğüm düşler,
Akıbet başıma geldi bu işler,
Hocam başucumda Yâsin'e başlar
Sığamış kolların imim da geldi.

Arılar da petek yapar sır ile,
Yine göynüm içi doldu nur ile,
Tatlı tatlı konuşurken yar ile,
Dur sağlam engel dur zaman da geldi.

Bu yıl ölüm bizim evde kışlamış,
Yâran yoldaş mezarımı işlemiş,
Baktım yârim ağlamağa başlamış,
Duydum kulağıma aman da geldi.

Düğün olur arap atlar yarışır,
Bayram olur kanlı, kinli barışır.
Duydum Senem çiftçilerle konuşur,
Divane göynüme güman da geldi.

Çağırın İshka'ı sözüm var benim,
Oynayamam şimdi yerim dar benim,
Başucumda feryad eden yar benim,
Duydum kulağıma iman da geldi.

Divit, kalem alır derdimi yazarım,
Yazarım da okumadan bozarım,
Hele kalkın bir görelim mezarım,
Çırpına çırpına Senem de geldi.

Arif Bey, İshak'ın cezasını vermeyi artık kararlaştırmıştı. Etrafındaki arkadaşlarına bir göz attı, hep beraber kalkıp kendisi için kazılan mezarı görmeğe gittiler. Oraya vardıkları zaman Arif Bey:

— Ulan İshak, dedi, senin boyun benimle beraberdi. Hele bir içine gir bakalım nasıl olmuş.

İshak, kabrin içine atladı, fakat o anda etraftaki eller üzerine küreklerle habire toprak indiriyordu. Bu suretle bu insan suratlı canavar, lâyık olduğu cezayı buldu. Üzerine yığılan çuvallarla toprak altında can verdi.

Bir müddet sonra da Arif Bey, büyük bir düğün tertip ederek Telli Senemle evlendi. Dünya muratlarına ererek geriye kalan ömürlerini saadet içinde geçirdiler.

Osman Bahadırlıoğlu

[1] Yekinmek: Ayağa kalkmak.
[2] Gel olmak; el ile işaret edilerek gel diye çağırmak.

HALK TABİR VE TEKERLEMELERİ

Aziz arkadaşım Mehmet Halit Bayrı, bundan birkaç yıl önce «İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri» isimli bir kitap neşretmişti. O zaman, nasılsa bu kıymetli kitaba girememiş olan bazı halk tabirlerile tekerlemelerini işte ben burada sıralıyorum:

§ Bir eli yağda, bir eli bağda.

Vakit ve hali pek yerinde olanlar, dört başı mamur yaşayanlar için söylenir.

§ Yediği önünde, yemediği ardında.

Hemen hemen yukarıki sözün aynı gibidir. Fakat bu söz, daha ziyade, kocaları tarafından kendilerine çok iyi bakılan kadınlar, yahut babaları, anaları tarafından bir dedikleri, iki edilmiyen çocuklar için söylenir.

§ Macuncu fırıldağı.

Zaman zaman, başka başka karakter ve tipte görünen insanlar için söylenir.

§ Macuncu fırıldağı.

Sözünden, vâdinden dönen, dönek tabiatliler için söylenir.

§ Sırtında yumurta küfesi yok ya.

Yine aynı insanlar için söylenir.

§ Aşna, fişne.

İki kişi arasında konuşulan gizli söz, yapılan gizli fiil ve hareket, herkesin, bilhassa çocukların yanında bahsedilmesi uygun olmıyan şeyler.

§ Kavak yeli.

İnsanın dar, sıkıntılı, telâşlı, felâketli zamanlarındaki hâli için söylenir. (Benim başımda kavak yeli esiyor, sen ise eğlentiden bahsediyorsun)

§ Maşallahtır, maşallah... selâmettir inşallah!

En çok, çocuklar sünnet olurken, sünnet çocuğunun etrafını saran hokkabazlar, yahut yardaklar tarafından makamla söylenir.

§ Alacağına şahin, vereceğine karga.

Alacağı için yapmadığını bırakmıyan, fakat borcunu vermeğe pek yanaşmıyanlar için söylenir.

§ Kediyi yutmuş da kuyruğu dışarıda kalmış.

Eskiden çok uzun ve palabıyıklılar için söylenirdi.

§ Ayazlayasın Çorlu kırında!

Çorlunun soğuk ve ayazında kalıp tir tir titreyerek donasın! mânasına gelen bu söz, yarı şaka, yarı ciddî, daha çoğu şakadan bir bedduadır. (Bu söz, en çok Trakya köylüleri tarafından kullanılır).

§ Çörçöp.

Bir yerde yürürken ayağı bir şeye takılıp o şeyi deviren ve kendisi sendeliyenler için söylenir. Bazan şu şekilde de kullanılır: Çörçöp, mum direk!

§ Hırtlamba.

Çok yiyen, abur cubur yiyen, pisboğaz, sallapati çocuklar için söylenir.

§ Yalap şap.

Yemekten sonra çarçabuk ve angarya kabilinden elini, ağzını yıkayan, bu tarzda abdest alan, hamamda veya evdeki yıkanma yerinde bu biçim yıkananlar için söylenir. (Yalapşap yıkandı, sözde temizlendi).

§ O, seni satar da helvaya verir.

Kendisile aşık atılamıyacak çok kurnaz, becerikli insanlar için söylenir.

§ Hangi bakkala traş oldun?

Çok fena ve acemi berbere saçlarını kestirenler için söylenir.

§ Eksik olma bayır turpu gibi!

Şaka tarikile iltifat, teşekkür, dua.

§ Hay yaşayasın bakladan kiraza kadar!

Şaka tarikile sözde dua!

§ İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?

Her hangi zor bir işe, bir angaryaya gönderilen, fakat kendisine pek acımak caiz olmıyan insan için söylenir.

§ Tabanı yanmış it gibi.

Yolda çok hızlı yürüyen, koşan, aceleci, telâşçı, fakat değersiz, yahut şakaya çok dayanır veya it canlı insan için söylenir.

§ Yavaş salla başını, torbayı düşürürsün!

Her şeye, hattâ münasebetsiz şeye (evet) makamında başını sallayanlar için söylenir. (Buradaki torbadan maksat, atların başlarına asılan yem torbasıdır. Bu tabir, aynı zamanda kötü dalkavuklar içindir).

§Cart, kaba kâat!

Palavracılar, fazla atıp tutucular için söylenir.

§ Ehem.

Çocuklar arasında, bilhassa kız çocukları arasında: «Onu sen zor yaparsın, yapamazsın, bana çalım satma!» makamında kullanılırdı.

§ Ahmed imedi, kuyruğu kedi, bir sıçan tutmuş, yalamadan yutmuş!

Ahmet isimli çocuklarla alay, onları kızdırmak için söylenirdi.

§Ömer, Ömer, ölü gömer !

Ömer ismindeki çocuklarla alay ve onları kızdırmak için söylenirdi.

§ Tatar, tatar, iskeleden (... ...)atar!

Tatarlarla alay ve onları kızdırmak için söylenirdi.

§ Apti, Apti, dolmayı kaptı, dolma sıcak, ağzını yaktı.

Apti, Abdullah, Abdurrahman ismindeki çocuklarla alay ve onları kızdırmak için söylenirdi.

§ Deli Salih, camisi var, minaresi yok!

Asıl, İstanbulun meşhur Deli Salihi için söylenilen ve o geçerken yollarda çocuklar tarafından makamla tekrar edilen bu tekerleme, son zamanlarda bütün deliler, kaçıklar, çatlaklar, zirzoplar, yarım deliler sinirliler için söylenirdi.

§ Eskiler alayım, sen öl de ben kalayım!

Eskici Yahudiler, sırtlarında çuvalla mahalle aralarında dolaşırken: «Eskiler alayım!» diye bağırdıkça çocuklar da peşi sıra, şöyle bağırırlardı:

Sen öl de ben kalayım!

§ Şişman bakkal, yağ tulumu!

Çok şişmanlar için söylenir ve ekseriya, sıcak yaz günleri böyle bir insan kan, ter içinde yoldan geçerken mahalle çocukları onun ardı sıra böyle bağırarak alay ederlerdi.

§ Ne söylesem utanırsın, yar yüzün teneke mi?

Olur olmaz şeyden sıkılmıyan, utanmıyanlar için, sözde her hangi bir gazelin bir mısraı taklit ediliyormuş gibi ve arasıra da sağ el şakağa dayanılarak gazel okur gibi söylenirdi.

§ Evliya böceği.

Bit, kehle.

§ Peygamber tavuğu.

Bu tabir yarı argodur, kadın demektir. Bilhassa genç, güzel kadın...

(Yine bugün bizim oradan iki peygamber tavuğu geçti ki, hey anam hey, ne idi onlar?)

§ Nato kafa, nato mermeri!

Bu söz Rumcadır. (İşte kafa, işte mermer!) demektir. Söz Rumca olduğu halde, kafalarına bir türlü lâkırdı girmiyen, söz anlamıyanlar için Türkler tarafından da aynen kullanılırdı.

§ Hû çeker yavrum, hû çeker, tatlı kuyudan su çeker, halka da boynundan geçer!

Bu tekerlemeyi anneler, kucaklarındaki mini mini yavrularını eğlendirmek, neş'elendirmek için makamla söylerlerdi.

§ Baba değil, Şam babası, yahut baba değil, Trabzon babası.

Evdeki çoluğuna çocuğuna iyi bakmıyan, onlara karşı hor muamele eden babalara karşı kadınlar tarafından söylenirdi.

§ Şafi köpeği.

Yüzü gözü kir, toz, toprak içinde eve dönen çocuklar için söylenirdi. (İlâhi yarabbi! Şu hale bak, yine bu hınzır oğlan sokakta şâfi köpeğine dönmüş!)

§ Edi ile budu, Şâkire dudu!

Birbiriyle pek kafadar, birbirinden ayrılmaz, fakat kendi rakiplerine de yan çizen kadınlar için söylenirdi. (Ne olacak, edi ile budu, Şakire dudu!)

§ Tekne kazıntısı.

Babanın ihtiyarlığında hâsıl olan cılız, çelimsiz çocuk.

§ Çerden çöpten minare.

Çok zayıf, nahif, uzun boylu delikanlı veya kız veya genç kadın.

§ Çitlembik.

Küçük, esmer, tombul tombul, şirin, sevimli kız çocuk.

§ Bebek misin, Arnavutköy mü?

Bazı şeyler karşısında lüzumsuz ve yapmacık saffet gösterenlere karşı söylenirdi. (Amma yaptın ha! Bebek misin, yoksa Arnavutköy mü?)

***

Şimdilik bu kadar... Gelecek nüshaya bunların birkaç mislini daha vereceğim.

Osman Cemal Kaygılı

GAZİANTEPTE İKLİM VE EV TEŞKİLÂTI

Şehir etrafı denilen Gaziantep civarı düzdür. Bu düzlük, şehre bazı tarafından bir, bazı tarafından birkaç kilometre mesafede bulunan halkavâri bir takım tepelerle muhattır. Ancak şimalde takriben bin dört yüz metre yüksekliğinde «Dölükbala» namı verilen bir dağ vardır.

Arazi kısmen çıplak, kısmen ağaçlık ve mezrudur. Kış mevsimi Gaziantepte birincikânunun on beşinden sonra başlar ve mart nihayetlerinde biter ve nisanda hava umumiyetle açık olur. Kışın Gaziantepte hararet derecesi asgarî sıfırın altında 5 - 6 dır, vasatî hararet derecesi ise sıfırın üstünde 2 - 3 tür. Gaziantepte kışın kar yağar, hattâ bazı seneler, haftalarca yerde kalır, yağan karın irtifaı 25 - 75 santimetredir.

Gaziantepte yağmur mevsimi ilk ve sonbahardır. Birinciteşrinin ilk günlerinde yağmur yağmağa başlar, «Kara kış» denilen 11 birinciteşrinden 22 ikinciteşrine kadar şiddetle devam eder ve mayıs sonlarında kesilir. Bazan haziranda da yağmur yağdığı ve harmanları sel götürdüğü olur.

Gaziantepte yazın gölgede hararet derecesi âzamî 37 - 36 ve vasatî hararet derecesi 30 - 32 dir, kışın ekseriya cenup ve şark rüzgârları, bazı da şimal rüzgârı, yazın ise ekseriya garp rüzgârı, bazı da şimal rüzgârı eser.

Şehir civarında «Havara» denilen bir nevi yumuşak taş vardır ki, halk bunu inşaatta çok kullanır. Bundan başka bir de «Keymuh» denilen bir nevi sert taş bulunur ki, bu da rutubete çok dayanır. Volkanik arazide kara taş da mebzulen mevcuttur. Gaziantepte kireç taşları ve kireç ocakları çoktur. Sıva için beyaz toprak, yahut hamam külhanlarının külü kullanılır ki buna Korsunbul denir; bunun içine kendir katılır. Civarda Çarpın köyünde çok güzel kırmızı ve beyaz mermer madenleri vardır. Kereste yerine kullanılan kavak ve söğüt ağaçları şehir civarında ve yakın köylerde pek boldur. Bunlarla beraber kerpiç te köylerde mühim inşaat malzemesidir.

Bina temelleri çamurla taştan örülür. Bazı binaların temelleri yapılırken kireçli harç da kullanılır. Haricî duvarlar kerpiçle inşa edildiği gibi doğrudan doğruya taşla da yapılır. Ahşap inşaat arasına kerpiç doldurmak tarzı Gaziantepte hiç yoktur. Mamafih üzerine kalaylı saç kaplanmış ahşap inşaata ve çit üzerine beyaz sıva yapılmış binalara tesadüf olunur. Bir de yazın kahvelerde kavak sırıkları üzerine kamış hasır kaplı barakalar kurulur. Fakat burada mutad ve muteber inşaat tarzı kârgir inşaattır.

Bina dahilindeki ince bölme duvarları ekseriya musafat denilen her tarafı yontulmuş müstatil şeklinde taşlarla, bazan da çit üzerine beyaz sıva ile yapılır. Haricî sıva çamuru ya beyaz toprağa, yahut korsunbula kireç katılarak hazırlanır. Çamuru harca katıp saman karıştırılarak köy evleri duvarları taban ve damları sıvandığı gibi, çamur harca karıştırıldıktan sonra ham kendir bir balta veya keserle ufalanarak buna ilâve olunur ve sıva yapılır.

Gaziantepte çamur sıva üzerine kireç sıva yapıldığı da vardır. Bunun kalınlığı en çok bir santimi geçmez. Fakat her evde çamur üzerine tekrar sıva yapılmaz. Bu şekil, ancak köylere mahsustur. Şehirliler sıvayı yalnız korsunbul, kireç, kendir veya beyaz toprak, kireç, kendirden meydana gelen bir halita ile yaparlar. Kireç sıva mala ile yapılır, mısırın denilen bir âletle de sıkılanır. Haricî sıvanın, havanın tesirlerine mukavemetini arttırmak için köylerde sıva üzerine bir kat ta kireç vurulur. Dahilî sıvalarda çamur kullanılması köylere mahsustur. Bunun için her köyün yakınında beyaz toprak madenleri vardır, kış başlangıçlarında oradan toprak getirilir, kalburla elenir ve her taraf bununla sıvanır. Dış taraf ta ekseriya bununla sıvanır, bazan da kırmızı veya kara toprak çamurla sıva yapılır ve tabiî bunların hepsine saman karıştırılır. Dahilî sıva için Gaziantepte alçı kullanılmaz ve sıvaların üzeri kireçle badana edilir.

Köylerde çamur harçla moloz inşaatı mutaddır, fakat şehirde kesme taş ve kireçli harç ile inşaat yapılır. Son zamanlarda beton inşaatı da epey çoğalmıştır. İnşaatta havar, kimih ve kara taş namı verilen taşlar kullanılır. Bunlar arasında havra nev'i en çok kullanılandır. Çünkü bu taş, hem ucuz, hem yumuşaktır. Havaranın keneler denilen çok makbul ve sert bir cinsi de vardır. Kimihin de Esenbey denilen cinsi pek makbuldür.

Gaziantepte taş kemer yapılır, yerli amele sekiz metre irtifaında ve dört metre açıklıkta kemerleri yapabilir, bu açıklıktan fazla geniş kemerler kullanılmaz. Havara denilen taş yumuşaktır, Kimih ve kara taş cinsleri için külünk denilen mekik şeklindeki ve uçları sivri bir nevi taş kıran tarak dedikleri dişli bir keski kullanılarak bu taşlar yontulur.

Dahilî bölmeler kesme taşla yapıldığı gibi, bağdadî denilen çit üzerine beyaz sıva ile de yapılır, bazan yalnız tahta ile yapıldığı da vardır

Duvarların haricî sathının sıvalanmasına ihtiyaç görülmez, çünkü taşlar sıvadan çok beyaz ve parlaktır. Dhilî sıva,, beyaz toprağa kireç ve kendir karıştırılarak yapılır. Tuğla ile inşaat memleketimize girmemiştir.

Gaziantepte çok kullanılmıyan ahşap inşaat tarzında haricî aksam tahta ile kaplanır, tahta üzerine kalaylı saç kaplatanlar da vardır. Ahşap inşaatın haricî kısmını boyamak âdeti Gaziantepte yoktur.

Bacalar taştan ve nadiren siyah saçtan yapılır. Şehir evleri kiremitli çatı ile örtüldüğü gibi, bazan düz olarak toprakla da örtülür. Kiremitli evlerin çatısı kavak veya çam ağaçlarından herkesin bildiği şekilde kurulur, bunun üzerine kiremit dizilir, sonra da teneke veya saç oluklar yapılır. Çatısı Marsilya tarzında kiremitle örtülü çok bina yoktur. Bu tarzda kiremit çıkaran bir fabrika Kiliste mevcut olup Gaziantepe kiremit göndermektedir.

Toprak çatı, yuvarlak ağaç, tahta, kamış hasır, kursunbul, toprak ve kumdan mürekkeptir. Fakirler damlarını tabiî bu tarzda inşa ederler. Bu tarz şöyledir: Evvelâ yuvarlak ağaçlar, başları duvarlar üzerine konarak ufkî vaziyette yatırılır, üzerine tahta çakılır, tahtaların aralıkları tozun, toprağın inmesine mâni olmak için üç santim genişliğinde çıtalarla kapatılır. Tahtaların üzerine kamış sazlardan yapılan 150 santim uzunluğunda ve 75 santim genişliğinde kamış hasırlar döşenir. Bunun faydası da, toprağın tahtayı çabuk çürütmesine mâni olmaktır. Bu hasırlar üzerine de beş santim kadar korsunbul dökülür. Bunun hizmeti, yağmurun geçmemesini temindir. Çünkü hamam gübresinden hâsıl olan ve külhanlardan satın alınan bu külde, suyu görünce sertleşmek ve âdeta çimentolaşmak hassası vardır. Onun için Gaziantepte bu kül çok kullanılır. Külün üzerine tekrar toprak yayılır, toprağın üzerine de sellerden meydana gelen kırmızı kum döşenir, dam luğlanır, pekleştirilir. Bu tarz damları kışın her yağmur yağdıkça luğlamak lâzım olduğu gibi, kar yağınca da süpürmek icap eder. Dam üzerindeki malzemenin heyeti umumiyesi 25 - 40 santimetre kalınlığındadır. Bu tarz dam çok basit olup hemen hemen terkedilmiş gibidir. Zira luğlamak, kar süpürmek zahmetli bir iştir. Dam üzerine sıva yapmak usulü de varsa da nadiren tatbik edilir ve dam üzerinde sıva, kışın çatlar ve içeriye su girmesine sebep olur. Bu tarz, havası nisbeten daha mutedil olan Halep şehrinde çok kullanılır.

Şakir Sabri

EREĞLİ'DE EN ÇOK SÖYLENEN ATA SÖZLERİ

1 — İyi adamda kötü lâf eğlenmez.
2 — Eşek eşeği ödünç kaşır.
3 — Doğmadan kodağa torba dikilmez.
4 — Ayıya dalanmaktan, çalıya dolanmak iyidir.
5 — Rüzgâr geldi, sivrisinek vız.
6 — Uğurlar olsun dediğin katırın ayağı damdan çıkmaz.
7 — Bir fit, bin büyü yerine geçer.
8 — Boş torbaya yem sinmez.
9 — Oğlan babadan öğrenir sofra yazmayı, kız anadan öğrenir kapı gezmeyi.
10 — Kaçan balık büyük olur.
11 — Şamdan dibi karanlık olur.
12 — Kızı köylü satar, karıyı göynü (gönlü) satar.
13 — Yarım istekle olan çocuk çüksüz olur.
14 — Kolsuz giren haksız çıkar.
15 — Hıtıra bakan yere bakar.
16 — Kan, kancıktan çıkar.
17 — Deve çökmedik ev çokmuş amma, ölüm girmedik ev yokmuş.
18 — Keçi bacağından çarık olmaz.
19 — Han pazarlığında hamam kaybettik.
20 — Kayışı kırık tüfek gibi ne dayanıp duruyorsun?
21 — İmamı görür ağlar, davulu görür oynar.
22 — Metelik kadar keli olanın harman kadar inadı olur.
23 — Çocuk kundakta, gelin duvakta terbiye olur.
24 — Düğünde köçeğin yeri, sedir başı.
25 — Göz, göz değil ki, budak deliği.
26 — Aç köpek fırın ağzı paralar.
27 — Kabahati gelin etmişler de kimse güvey girmemiş.
28 — Zorla davara giden köpek davara kurt getirir.
29 — Al giymedim ki yenimden çıksın.
30 — Canı yanan eşek, attan çok koaşr.
31 — Ya okuyup hoca, ya zengin kıza koca olmalı.
32 — Sonradan görme, Ermeniden dönme.
33 — Üvey ana ekmeği, demirden tokmağı.
34 — Boyu uzun, böğrü boş; tut kulağından çifte koş.

35 — Çekmeceyi çektirelim; dökmeciye döktürelim.
36 — Değirmende oluk, bende soluk arama.
37 — İşlemek mülkmüş, o da sağılır inekmiş.
38 — İki kişiye bir börek, sana ne gerek?
39 — Hayır dile komşuna, hayır gele başına.
40 — Gideceği arga, vuracağı karga.
41 — Koyuna üzüm ver, sonra da kuyruğunu yokla.
42 — Acemi nalbant çingene eşeğinde öğrenir.
43 — Ölüye varan ağlar; düğüne varan oynar.
44 — Anası uyumuş, kızı büyümüş.
45 — Züğürtlükle yiğitlik olmaz.
46 — Düşman, düşmana mevlût okumaz.
47 — Boş çuval, ayakta durmaz.
48 — Malına güvenme kıvılcım, hüsnüne güvenme sivilce yeter.
49 — İt itle boğuşmayınca kediye yem çıkmaz.
50 — Rüzgârın ardı yağış; sevincin ardı döğüş.
51 — Kendi başını bağlayamıyan gelin-başı bağlarmış.
52 — Talihli adamın düşmanı, talihsiz adamın dostu ölür.
53 — Darılan dilencinin torbası boş kalır.
54 — Deli, deliyi görünce değneğini bırakır.
55 — Deli ile devletli (zengin), adama aklına geleni yapar.
56 — Nalbandın eşeği nalsız gezer.
57 — Kapıdan odun, halayıktan kadın olmaz.
58 — Ölünceye kadar geçineceğini, yorulnucaya kadar ara.
59 — Deve ne halde, deveci ne hayalde.
60 — Kaşla göz, kalanı söz.
61 — Köpeği an, çomağı hazırla.
62 — Çingene bezinden namazla olmaz.
63 — Dünya tarla, biz de torba.
64 — Bildik kasap kemik verir.
65 — Koca öküz, düş görür mü?
66 — At arpa ile, yiğit arka ile.
67 — Az kazanan çok kazanır.
68 — Köpek derisi «sepi» tutmaz. (Sepi = dabağ).
69 — İç güveyliğinde ya kediden miskin, ya kılıçtan keskin olmalı.
70 — Akşam davul, sabah savul.
71 — Bizim topraktan desti olur da kulpu olmaz.
72 — Tavşana atması yiğitlik, vurması bahıllık.

73 — İti, öldürene sürütürler.
74 — Eşeğin sevmediği ot, yanında biter.
75 — Hem dayın gile gidelim; hem de tayımı gezdirelim.
76 — Altın eşikli, gümüş eşikliye muhtaç olur.
77 — Tarlanın taşlısı, kızların saçlısı.
78 — Ramazanda ekmeğini yemedim ki, bayramda elini öpeyim.
79 — Horozum kırmızı olsun da ötmezse ötmesin.
80 — Cehenneme seccade serdiğime göre zebaniler «aferin» demeli.
81 — Akılsız köpeği yol kocatır.
82 — Ayıp arayan göz, hüner görmez.
83 — Ben arıyorum bir binecek; Allah veriyor bin götürecek.
84 — Eşeğe binmekten maksat ayak sallamak
85 — Balık, gölüne göre büyür.
86 — İlin ölümü, ile düğün gelir.
87 — Acı, acıyı; su, sancıyı..
88 — Cumanın kışı, haftanın boşu.
89 — Hanım yaparsa kaza, hizmetçi yaparsa ceza.
90 — Bir ağaçtan hem ekmek küreği olur; hem de b ... k küreği. (Bu ata sözünün ifade etmek istediği mâna şu: Bir adamın iyi çocuğu da olur, fena çocuğu da..)
91 — Harman yakacağın eli orağa değmez.
92 — Köpeği dile, değneği ele..
93 — Deve nalbanda baktığı gibi bakma.
94 — Ak köpeğin pamuk pazarına zararı vardır.
96 — Kolunu veren elini bulamaz.
96 — Dazlayan daza düşer, kel başlı kıza düşer.
97 — Zengine yanaş, yoku bulaşsın.
98 — Düğün kemiğiyle köpek tavlanmaz.

Ziya Günalp

İSTANBUL MANİLERİ

Çıktım kayık dengine
Baktım suyun rengine
Felek çarkın kırılsın
Düşürmedin dengime.

Kurbağalar göllerde
Bülbül öter güllerde
Ben bir ahu beklerim
Issız tenha yerlerde

Pekmez küpü derince
İçi düzdür serince
Şuna canım bir çatsak
Yârim bize gelice

Al giydim alsın diye
Mor giydim sarsın diye
İsteyene varmadım
Sevdiğim alsın diye.

Gidene bak gidene
Gül sarılmış dikene
Vallahi kan ederim
Yârim ile gezene.

Bağçelerde kereste
Kuş beslerim kafeste
İşittim yar hastaymış,
Yetiştim son nefeste.

Bağa gittim üzüme
Çöpü girdi gözüme
Bir sözüne gücendim
Ölsem bakmam yüzüne.

Odalarda idare
Vallah etmem müdana
Öyle bir yar sevdim ki
Şu cihanda bir tane.

Sandık sandık üstüne
Ben de çıksam üstüne
Kırk yıl kocasız kalsam
Varmam artık üstüne.

Çamlarda meşelerde
Kolonya şişelerde
Herkes almış yârini
Ben kaldım köşelerde.

Akşamlar oldu gene
Bâdeler doldu gene
Artık söylemez oldun
Sana ne oldu gene.

Karanfil deste deste
Beni annemden iste
Annem beni vermezse
Beni Allhtan iste.

Altın tabakta lüle
Bayıldım güle güle
Bu senenin modası
Ayda bir yar yenice.

Mavi beyitli kese
Her ne konuşmak ise
Bizi ayıramazlar
Meğer öldürürlerse.

Ey irince irince
Suyu saldım pirince
Bir incecik ter döktüm
Yar koynuma girince

Bağçelerde kestane
döktüler tane tane
Şimdi kızlar pek ucuz
Alalım beş on tane

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Hiç talihim yok imiş
Düşemedi mdengine.

Derine
Çünkü yüzmek bilmezsin
Niçin daldın derine
Çocuk çok söyleyip durma
Söylerim pederine.

Bir taş attım zeytine
Zeytinin irisine
Ben gönlümü sakladım
Yiğidin birisine

Ay doğar bedir Allah
Bu sevda nedir Allah
Ayrılan kavuşmaz mı
Kavuşuruz inşallah.

Ay doğar aydır Allah
Gün doğar kadir Allah
Ümidimi umarım
Bana da verir Allah.

Giydim çoraplarımı
Bağladım bağlarını
Yâr buradan geçerken
Eritti yağlarımı.

Entarisi beyazlı
Geliyor nazlı nazlı
Çalımına bakmayın
Evinin üstü sazlı.

Bağçelerde gül dalı
Altına yaydım halı
Muradımızı tez ver
Yâ Muhammed yâ Ali

Karşıda yeni yapı
Kapısı demir kapı
Beni yardan ayıran
dolaşsın kapı kapı.

Birim birim bir altı
Deniz dibi kum altı
Gelin kızlar sayalım
On altıdır on altı.

Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Gitti yârim gelmedi
Acep nerede kaldı.

Bu giden kimin kızı
Feracesi kırmızı
Yanağında gül açmış
Sandım seher yıldızı.

Al atı aldı kaçtı
Kemiklerim çalkadı
İmana gel gâvur kız
Cahillik vakti geçti.

Kahveyi pişirmeli
Pişirip taşırmalı
Evlenecek oğlanlar
Keseyi doldurmalı.

Saksıda limon ağcı
Sevdiğim bana acı
Derdinden verem oldum
Yok mu bunun ilâcı.

Yemenim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Gözünü sevdiğim yar
Bilmem ki nerde kaldı.

Ufacık kiraz dalı
Altında yeşil halı
İki yâri kavuştur
Yâ Muhammed yâ Ali.

Elinde sedef çakı
Gözleri bana bakı
Mevlâm onu bana ver
Neyleyim evi barkı.

Sivasın yazıları
Yayılır kuzuları
Ben yoncacı değilim
Alnımın yazıları.

Yemenim orda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Gitti yârim gelmedi
Haberi yolda kaldı.

Kaşların çarkı markı
Gözlerin mısır balkı
Seni bana verseler
Neyleyim evi barkı.

Denizde kum kalmadı
Balıkta pul kalmadı
Kalk efendim yatalım
Şamdanda mum kalmadı.

Şu dağlar yol açmaz mı
Askerlik yakışmaz mı
Ağlamayın anneler
Ayrılan kavuşmaz mı?

Bağçelerde gül sarı
Güle sarılmış arı
Kız oğlanın dengidir
Haltetmiş koca karı.

Yara dalı yara dalı
Açıldı sinede
Kocaman yara dalı
Hiç bir yerde gülmedim
Hâlik beni yaradalı

Ayva sarı nar sarı
Ayvaya üşer arı
Kızın gönlü olunca
Ne yapsın koca karı.

Gök yüzü mavi kaldı
Yavru kuş öksüz kaldı
Herkesin yâri geldi
Benimki nerde kaldı?

Arpa ektim az kaldı
Kamış biçtim saz kaldı
Gam çekme nazlı yârim
Kavuşmamız az kaldı.

Su tası hamam tası
Ortasında vidası
Gurbetteki yârimin
Çınlasın kulak tası

Amasyanın bağları
Verir gönül yağları
Hatçem bana varırsa
Aşacağım dağları.

Amasyanın elmesi
Ne hoş olur soyması
Taksam güzel başına
Pırıl pırıl elması.

Kara üzüm salkımı
Bir kız almış aklımı
Ya verirsin kızını
Ya bozarım aklımı.

Keşişte kar kalmadı
Yürekte yağ kalmadı
Daha çok yazacaktım
Defterde yer kalmadı.

Siyah üzüm salkımı
Yârim burda saklı mı
Bir şeftali vermezsen
Helâl etmem hakkımı

Utum sarı boyalı
İçi bülbül yuvalı
Böyle ateş görmedim
Ben annemden doğalı.

Dağlardan indim atlı
Bir elma yedim tatlı
Yâr orada ben burda
İkimiz de bir ahtlı

Kuyunun kapakları
Tütünün yaprakları
Saat beşte çıkıyor
Rejinin matahları.

Asmada üzüm kaldı
Yemedim gözüm kaldı
Ağla gözlerim ağla
Gurbette kuzum kaldı.

Oğlan esmer kız sarı
Sana ne kocakarı
Aradım da ben buldum
Böyle şirin bir yâri.

Kıralı kıralı
Ağzımda diş kalmadı
Yâre badem kıralı
Bak ne hale dûş oldum
Yâr hatırın kıralı.

Karanfilin beyazı
Yârim etme bu nazı
Sevda ile geçirdim
Hem baharı hem yazı.

Kıralı kıralı
Ağzımda diş kalmadı
Yâre bâdem kıralı
Ben yârimden vazgeçmem
Gelse Moskof kıralı.

Sarı gülün fidanı
Sensin canımın canı
Seni seven çok olur
Candan seveni tanı.

Şu giden kimin kızı
Feracesi kırmızı
Yüzünde bir ben gördüm
Sandım seher yıldızı.

Ufacık fiske taşı
Yandı yüreğim başı
Ne yardan haber geldi
Ne dindi gözüm yaşı.

Yaz elması yaz elması
Yazdan eve gelmesi
Herkesin işi değil
Kazanıp kız alması.

Altın tasın kenarı
İçine sıktım narı
Pek ziyade severim
Benim sevgili yâri.

Ah ettim ahtalandı
Ciğerim noktalandı
Yâri eller alınca
Mezarım tahtalandı.

Bağımızı bağımızı
Felek vurdu silleyi
Devirdi lâmbamızı
Küçükten öksüz kaldık
Bilmeyiz anamızı.

Bağçelerde kayısı
Yere düştü yarısı
Beni baştan çıkardı
Kaymakamın karısı.

Bu gün ayın on beşi
Yaktı yârim ateşi
Ne yerdedir ne gökte
Benim yârimin eşi.

Çileyi yar çileyi
İndim yâr bağçesine
Koparmağa çileği
Sende ki de çile mi
Gör bendeki çileyi.

Havuzum dört köşeli
İçi mermer döşeli
Hilâli fener oldum
Ben bu aşka düşeli.

Edirne çeşmeleri
Karanlık geceleri
Bana yardan geç derler
Ben geçemem besbelli.

Mavi çini mor çini
Öpsem ağzın içini
Sen nerelerde kaldın
Koynumun güvercini.

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Değme zincir kâr etmez
Gönül bağladı beni.

Raftadır altın sini
Vallahi sevdim seni
Dünya malı verseler
Ellere vermem seni.

Yer beni yer beni
Sineme bir kurt düştü
Gece gündüz yer beni
Başka bir yar seversen
Kara yer yesin seni.

Armut daldan düşer mi
Karıncalar üşer mi
Beni yârim istiyor
Acep nikâh düşer mi?

Keten gömlek filfili
Yârim öğren bu dili
Öğrenirsen bu dili
Sararsın ince beli.

Damda otlar bitmez mi
Süpürseler gitmez mi
Gel gurbetten sevgilim
Bu hesretlik yetmez mi?

Deniz dibi tekneli
Üstüne gül ekmeli
Sevda kolay iş değil
Biraz mihnet çekmeli.

Ey baba bahri bahri
Gece ben gördüm yâri
Uyandım rüya imiş
Ağladım zâri zâri.

Tuttu hıçkırık beni
Tuttu kuruttu beni
Ne hayırsız yâr imiş
Ne tez unuttu beni

Katır olur tepmez mi
Yâr olur da öpmez mi
Yârin öptüğü yerde
Konca güller bitmez mi?

Şurdan bir atlı geçti
Nalı parlattı geçti
Âleme selâm verdi
Bizi ağlattı geçti.

Pastırmanın çemeni
Yâr bağlamış yemeni
Benim âşıkım yaman
Güldürüyor temelli.

Ey gemici gemici
Nerden aldın pirinci
Güzellerin içinde
Benim yârim birinci.

Bağçeye kanar geldi
Göynüme neler geldi
Yaşıma bakma benim
Başıma neler geldi.

Karanfilin fidesi
Saksılarda bitesi
Yârim gurbete gitti
Hıçkırıklar tutası.

Bu gün salı günleri
Arşa çıkar sesleri
Ömürden mi sayarım
Sensiz geçen günleri

Kiraz dalın eğmeli
Meyvasını yemeli
Komşu kızı dururken
Kime boyun eğmeli

Keser sesi
Burada dülger mi var
Nedir bu keser sesi
Şimdi usta gelirse
Çıraklar keser sesi.

Ya şimdi ya şimdi
Tepeme vura vura
Gözlerime yaş indi
Ben yârimi beklerim
Ya birazdan ya şimdi

Yemenimin incesi
Göynümün eğlencesi
Nerelerden geliyor
Ciğerimin köşesi.

Kara kabak kökeni
Ele batar dikeni
Ana baba ne bilir
Gizli sevda çekeni.

Mercimek pürçüklendi
Dalları saçaklandı
Ağla gözlerim ağla
Ayrılık gerçeklendi.

Ay doğar mavi mavi
Gördüm rüyada yâri
Sâhi sandım uyandım
Ağlarım zâri zâri.

Bağçede limon gibi
Sarardım onun gibi
Bir gâvur bir müslüman
Olmasın benim gibi.

Fesliğen ekilir mi
Kökü gümüşlenir mi
Böyle güzel nazlı yar
Ele bağışlanır mı?

Bağdatın erenleri
Eğlenen gelenleri
Yârabbi sen kavuştur
Hasretlik çekenleri.

Suya soktum tülbendi
Yıkadım da kirlendi
Almak değil efkârım
Benim adım kirlendi.

Saatler vurdu beşi
Herkesin geldi eşi
Yanar benim gönlümde
Bir ayrılık ateşi.

Yeşil asma filizi
Eller çok gördü bizi
Diz dize otururken
Felek ayırdı bizi.

Esmedim yeller gibi
Açmadım güller gibi
Yana yana kül oldum
Korusuz bağlar gibi

Karanfilim filizi
Kim bilir kalbimizi
Hafif bir rüzgâr esti
Ayırdı ikimizi

Şu al çuhanın eni
Üzdün soldurdun beni
Öpmeğe kıyamazdım
Ellere verdim seni.

Kaşların kömürden mi
Yüreğin demirden mi
Senin bu güzelliğin
Annenden, ömürden mi?

Çileği yer çileği
İndim yârin bağçesine
Koparmağa çileği
Yosma yâri olanlar
Böyle çeker çileyi.

Çekmecemin perçini
Açamadım içini
Şimdi nerede ola
Gönlümün güvercini.

Havuzum lember gibi
Etrafı çember gibi
Yârimi çok severim
Arzu ve Kamber gibi.

Portakalın dilimi
Uçurdum bülbülümü
Sol yanım yastık ister
Sağ yanım sevgilimi.

Düğümü
Başında yazma yemeni
Ucunda gül düğümü
A felek çok mu gördün
Bir lâhza güldüğümü
Dostumdan düşmanım çok
İsterler öldüğümü.

Bağçede altın tepsi
Sıtk ile sevdim seni
Cümle âlem istese
Ellere vermem seni.

Bağçeye kanar geldi
Gönlüme neler geldi
Yaşım küçüktür amma
Başıma neler geldi.

Bir beni
Ah felek çok mu gördün
Nazlı yâre bir beni
Beni mecnun eyleyen
Gerdanda çil bir beni.

Akşamın vâri vâri
Koynumda sandım yâri
Uyandım rüya imiş
Ağladım zâri zâri.

Elmayım alma beni
Sinene sarma beni
Götür sarrafa göster
Kalp isem alma beni.

Yemenim var fındıki
Yâr benden bıktı mı ki
Hiç yüzüme bakmıyor
Kalbini kırdım mı ki.

Karanfilim ek beni
Saksılara dik beni
Sulandıkça büyürüm
Al yanağa dik beni.

Kaşların gayet enli
Yâr bana neden kinli
Yatsam yârin dizine
Çalmaz mı acep ninni.

Karanfil evlek evlek
Dadandı kara leylek
Diz dize otururken
Ayırdı zalim felek.

Karanfilim top topak
Öptüm sevdim şappadak
Ben yârimi öperken
Anam geldi hoppadak.

Yapıncak
Girdim yârin bağçesine
Yedim üzüm yapıncak
Başımdan neler geçti
Yârin gönlün yapıncak.

Kayığın düzeni yok
Çekenin iz'anı yok
Şamı Şarkı dolaştım
Yârimden güzeli yok.

Karanfil öbek öbek
Dadandı kara leylek
Yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek.

Kayadan inek inek
Mendili benek benek
Beni baştan çıkaran
Orta boylu bir melek.

Cânım yok cânânım yok
Sözüme kananım yok
Derdimi kime döksem
Bir candan ananım yok.

Mangalım var külüm yok
Bülbül oldum gülüm yok
Yârimden ayrılalı
Ah etmedik günüm yok.

Köprü başında çiçek
Çiçekler biçilecek
Bu gün ayın on dördü
Güzeller seçilecek.

Cigaram bölük bölük
Bu gün yüreğim ölük
Mezar kaçkını annen
Göndermedi dünürlük.

Gökte uçan kuşa bak
Yeşil ipek muşa bak
Kalem böyle çekilmiş
Şu talihsiz başa bak.

Elimde kuru pıçak
Sapından tutulacak
Erkeklerin günahı
Kızlardan sorulacak.

Bağçede sarı ırmak
Su akar parmak parmak
Bu senenin modası
Kız oğlana yalvarmak.

Elinde çantası yok
Tutacak halkası yok
Yalnız onu severim
Sevecek başkası yok.

Ateşi mvar külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Düştü mzâli meline
Ah etmedik günüm yok.

Karpuz kestim yiyen yok
Derdin nedir diyen yok
Ben yârime kavuştum
Gözün aydın diyen yok.

Bağçede sarı çiçek
Açılır bürçek bürçek
Söylettirin o yâri
Sever mi beni gerçek.

Kadife yastığım yok
Odama bastığın yok
Öyle yüzüme gülme
Evvelki dostluğun yok.

Mendilim benek benek
Ortası çarkı felek
Yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek

Mavi don mavi yağlık
Ağam ömrüne sağlık
Otuz gün oruç tuttum
Hani bana bayramılk.

Deniz dibinde ırmak
Kum atar parmak parmak
Her yiğidin kârı mı
Kazanıp ta kız almak.

Yanacak yanacak
Yandı benim derûnüm
Nerem kaldı yanacak
Yârimle görüşmemiz
Mahşere mi kalacak?.

Rüyada gördüm bebek
Yârim bir huri melek
İki kişiyi sevmiş
Acaba bu ne demek?

Kaya dibi sarmaşık
Kız oğlana ulaşık
Kız oğlanı görüncek
Elinden düştü kaşık.

Bu gün hava yaz güzel
Mintanın beyaz güzel
Sakın beni unutma
Defterine yaz güzel.

Pencereden bak ta gel
Kılıcını tak ta gel
Hakikatli yâr isen
Sular gibi ak ta gel.

Kavanoz dolu reçel
Bu günle gelip geçer
Ağzım dilim söylemez
Kalbimden neler geçer.

Ateş isen küle gel
bülbül isen dile gel
Ben seni çok severim
Gâvur isen dine gel.

Damdan çıktı bir güzel
Söyledi bir de gazel
Elinde bir deste gül
Kendi gülünden güzel.

Kaşların mildir güzel
Gel beni güldür güzel
Hânemiz ayrı düştü
Kalbimiz birdir güzel.

Otuz yıl yandı gönül
Yalana kandı gönül
Beyhude inanmışım
Hepsi yalandı gönül.

Küp içindedir reçel
İyi gün gelir geçer
Kötü yâre düşenin
Ömrü âh ile geçer.

Rende gel
Ayakların yok ise
Ellerinde dön de gel
Sen mâni bilmiyorsan
Ustandan öğren de gel.

Oğlan adı İsmail
İsmine oldum mail
Güzelleri ararken
Oldum çirkine mail.

Kaşların mildir güzel
Gel beni öldür güzel
Tütünüm arşa çıktı
Senin âhındır güzel.

Kuyunun taşı güzel
Yüzünün kaşı güzel
Bin bir yârin içinde
yârimin gözü güzel.

Tabakta beyaz bir bal
Sevgilim giyinmiş al
Alına meftun oldum
Bir saat te bende kal.

Güzelim uyan da gel
Allara boyan da gel
Hiç kimseden gam yeme
Mevlâna dayan da gel.

Ay doğar ardındayım
Gün doğar yönündeyim
Eller işinde gücünde
Ben yârin destindeyim.

Ay karanlık varamam
Dile destan olamam
Ay buluta girince
Bağlasalar duramam.

Hey hey demiye geldim
Kaymak yemiye geldim
Kaymak değil meramım
Seni görmiye geldim.

A benim başı şallım
Dağları dolaşalım
Dünyada kavuşmazsak
Ahrette kavuşalım.

Mendilimi düreyim
Aç koynunu gireyim
Uyu, uyan sar beni
Yâr olduğun bileyim.

Şu karşıya ip gerdim
Üstüne mendil serdim
Keratanın kızını
Candan yürekten sevdim.

Sarı gülüm var benim
Âhü zârim var benim
Ben Eyüp Sultan mıyım
Ne çok sabrım var benim.

Rafa kavunu koydum
Suyu akıta koydum
Yâri elinden aldım
Seni bakıta koydum.

Ben bir gümüş neşterim
Ne çok benim müşterim
Elli müşterim olsa
Ben yârimi isterim.

Ak gülüm ebrum benim
Kalmadı sabrım benim
Ben bu dertten ölürsem
Yol üstü kabrim benim.

Ben bir akçe kuş idim
Asmaya konmuş idim
Erenler olmasaydı
Burada kalmış idim.

Saksıda su duruttum
Koynumda gül kuruttum
Yâr aşkına düşeli
Beş vaktimi unuttum.

Bağ idim bostan oldum
Dillere destan oldum
Üç münafık şerrinden
Gül gibi dosttan oldum

Mânidir kaşım benim
Küçüktür yaşım benim
Küçücükten gülmedim
Karadır başım benim.

Ocak başı beklerim
Vay benim emeklerim
Eller yârim dedikçe
Sızlıyor kemiklerim.

Ocak başında durdum
Turalı para buldum
Okudum hafız oldum
Elâ gözlü yâr buldum.

İnceldim fidan oldum
Bilmiyorum ne oldum
Gündüz yârin sevdası
Gece uykumdan oldum.

Karşı karşı duralım
Gel beraber olalım
Seni âşık diyorlar
Gel imtihan olalım.

Toplayan
Naki Tezel